

Trender i norsk landbruk 2022

En nasjonal spørreundersøkelse blant bønder i Norge

Alexander Zahl-Thanem
Anders M. Melås

Ruralis - Institutt for rural- og regionalforskning
Universitetscenteret Dragvoll
N-7491 Trondheim

Telefon: +47 73 82 01 60
Epost: post@ruralis.no

Rapport 10/2022

Utgivelsesår: 2022

Antall sider: 70

ISSN 1503-2035

Tittel: Trender i norsk landbruk 2022. En nasjonal spørreundersøkelse blant bønder i Norge.

Forfatter: Alexander Zahl-Thanem og Anders Mahlum Melås

Utgiver: Ruralis – Institutt for Rural- og regionalforskning

Utgiversted: Trondheim

Prosjekt: Trender i norsk landbruk

Prosjektnummer: 220

Oppdragsgiver: Ruralis – Institutt for rural- og regionalforskning

Kort sammendrag

Trender i norsk landbruk er en nasjonal spørreundersøkelse blant gårdbrukere i Norge. Den gjennomføres av Ruralis – Institutt for rural- og regionalforskning hvert andre år. I denne rapporten presenterer vi de første resultatene fra spørreundersøkelsen Trender i norsk landbruk 2022, der 1070 bønder deltok. Undersøkelsen ble gjennomført i tidsrommet februar til april, noe som innebærer tidsrommet rundt og i etterkant av Russlands invasjon av Ukraina, men før jordbruksoppgjøret i mai. Høye priser på gjødsel, kraftfôr, fossilt drivstoff og andre driftsmidler, samt økte strømpriser, er forhold som gir et viktig bakteppe for resultatene i denne rapporten. Vi ser i rapporten nærmere på følgende fire temaer: 1) økonomi, 2) framtidutsikter, 3) bondens helse og livskvalitet og 4) klima og klimagassreducerende tiltak.

Stikkord

Landbruk, økonomi, livskvalitet, helse, framtidutsikter, klima

Forsidefoto: Ruralis

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse.....	2
Tabelliste.....	3
Figurliste	3
Sammendrag.....	6
Summary.....	8
1. Innledning.....	10
1.1 Om undersøkelsen	10
1.2 Norsk landbruk i 2021-2022.....	10
2. Datagrunnlaget.....	12
2.1 Operasjonalisering av populasjonen.....	12
2.2 Gjennomføring av undersøkelsen.....	12
2.3 Undersøkelsens kvalitet og representativitet.....	13
3. Resultater.....	17
3.1 Økonomi.....	17
3.2 Framtidsutsikter	27
3.3 Bondens helse og livskvalitet	37
3.4 Klima og landbruk.....	42
4. Frekvenser	48
4.1 Bonden og gårdsbruket.....	50
4.2 Økonomi og investeringer.....	53
4.3 Utsiktene og planene for gårdsbruket de neste årene.....	55
4.4 Spørsmål om hverdagen og meninger om ulike forhold knyttet til det å jobbe som bonde.....	58
4.5 Arbeidstidsbruk og areal	65
Referanser.....	69

Tabelliste

Tabell 1. Sammenligning av variabler i Trender i norsk landbruk med populasjonsdata fra SSB.	15

Figurliste

Figur 1. Figuren viser andel bønder som mener det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta har endret seg i positiv retning, negativ retning eller at det ikke har vært noen endring de siste fem årene. I prosent. (n=1050).	18
Figur 2. Figuren viser andel bønder som mener det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta har gått i positiv retning, negativ retning eller at det ikke har vært noen endring de siste fem årene. Utvikling fra 2002 – 2022. I prosent. (n=15 860).	19
Figur 3. Figuren viser andel bønder som mener det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta har endret seg i negativ retning de siste fem årene, etter produktivt jordbruksareal i drift. Utvikling fra 2004 – 2022. I prosent. (n=13 876).	20
Figur 4. Figuren viser gjennomsnittlig tilfredshet med inntekta fra gårdsdrifta på en skala fra 1 (svært utilfreds) til 10 (svært tilfreds). NB: Figuren viser kun et utsnitt med øvre grense på 5, mens skalaen i sin helhet går til 10.	21
Figur 5. Figuren viser andel som oppgir at husstandens totale økonomiske situasjon har endret seg i positiv retning, negativ retning eller at det ikke har vært noen endring de siste fem årene. Utvikling fra 2002 – 2022. I prosent. (n=15 850).	22
Figur 6. Figuren viser andel bønder som oppgir at de i løpet av det siste året har hendt at husstanden har hatt vansker med å klare de løpende utgiftene til «mat, transport, bolig og lignende». Utvikling fra 2002 til 2022. I prosent. (n=15 902).	23
Figur 7. Figuren viser andel som tror det økonomiske resultatet fra gårdsdriften vil endre seg i positiv, negativ eller ingen retning de neste fem årene. I prosent. (n= 1038).	24
Figur 8. Figuren viser andel som tror det økonomiske resultatet fra gårdsdriften vil endre seg i positiv, negativ eller ingen retning de neste fem årene. Utvikling fra 2002 – 2022. I prosent. (n= 15 829).	25

Figur 9. Figuren viser andel som tror husstandens totale økonomiske vil endre seg i positiv, negativ eller ingen retning de neste fem årene. Utvikling fra 2016 – 2022. I prosent. (n= 15 866).	26
Figur 10. Figuren viser hvordan bønder tror økte energipriser vil påvirke gårdsbruket de neste 10 årene (Tall fra undersøkelsene 2008-2022). I prosent. (n=10 751)	27
Figur 11. Figuren viser svarfordelingen på følgende spørsmål: «Hvilket av følgende alternativer regner du med er mest sannsynlig for ditt gårdsbruk om tjue år?». 2022. I prosent. (n=1025).	28
Figur 12. Figuren viser andel bønder som oppgir det som mest sannsynlig utfall at bruket vil være drevet av enten dagens brukere eller barn/slekt av dagens brukere 20 år fram i tid. Øvrige kategorier er oppgitt i Figur 11. Utvikling fra 2012-2022. I prosent. (n=7422).....	29
Figur 13. Figuren viser utviklingen i fordelingen av bønder som enten vil, ikke vil eller er usikre på om de vil anbefale barna å ta over bruket. I prosent. (n=4120).	30
Figur 14. Figuren viser svarfordelingen på spørsmålet: «Hvilket av følgende alternativer regner du med er mest sannsynlig for ditt gårdsbruk om tjue år?» fordelt på ulike grupper av gårdsstørrelser. I prosent (n=1008).	31
Figur 15. Figuren viser fordelingen på spørsmål om sannsynligheten ved mulige utviklinger for bonden/gårdsbruket årene 2002-2022. I prosent. (n=16.244).	32
Figur 16. Figuren viser hvordan bonden ser for seg utviklingen i de enkelte produksjonene framover. Tall fra 2018, 2020 og 2022. I prosent. (n=2240).....	33
Figur 17. Produksjonsutvikling framover for melkeprodusenter med løs- og båsfjøs. I prosent. (n=231).	35
Figur 18. Figuren viser svarfordelingen på følgende spørsmål: «Hvilket av følgende alternativer regner du med er mest sannsynlig for ditt gårdsbruk om tjue år?». Fordeling for melkeprodusenter med løs- og båsfjøs. I prosent (n=232).	36
Figur 19. Figuren viser svarfordeling på følgende spørsmål: «I hvor stor grad har du vært plaget med noe av det som er nevnt nedenfor i løpet av de siste 14 dagene?». I prosent.....	38
Figur 20. Figuren viser andel bønder med psykiske plager. Utvikling fra 2014 – 2022. I prosent. (n=5947).	39
Figur 21. Figuren viser gjennomsnittlig tilfredshet med ulike forhold ved livet som gårdbruker på en skala fra 1 (svært utilfreds) til 10 (svært tilfreds).....	40

Figur 22. Figuren viser utviklingen av fordelingen til svar på påstanden «Jeg føler meg ofte ensom som gårdbruker». I prosent. (n=15 551).	41
Figur 23. Figuren viser fordelingen av bøndene på en del påstander om bøndenes livskvalitet og fritid (2022). I prosent.	41
Figur 24. Figuren viser hvilke forhold som har påvirket produksjonen til bøndene siste år (dvs. 2021). I prosent.....	42
Figur 25. Figuren viser andel bønder som oppgir at ulike forhold «i stor grad» har påvirket produksjonen siste år. I prosent.....	43
Figur 26. Figuren viser fordelingen blant bønder på spørsmål om hvordan de tror klimaendringer vil påvirke deres bruk årene 2012-2022. I prosent.....	44
Figur 27. Figuren viser fordelingen på følgende påstand: «Det er alt for store utslipp av klimagasser fra norsk landbruk». Utvikling fra 2018 til 2022. I prosent.	45
Figur 28. Figuren viser fordelingen på følgende påstand: «Jeg opplever at landbrukets klimautfordringer tas seriøst i norsk landbruk allerede i dag.» Utvikling fra 2018 til 2022. I prosent.....	45
Figur 29. Figuren viser fordelingen på følgende påstand: «Det er viktigere å få ned utslippene av klimagasser i andre sektorer enn landbruket» for årene 2012 til 2022. I prosent. Svarkategoriene «helt (u)enig» og «(u)enig» eller slått sammen.	46
Figur 30. Figuren viser fordelingen av bønder som har svart at de har «gjennomført/planlagt, men ikke gjennomført» og «ønskelig, men ikke gjennomførbart/ ikke aktuelt» på en rekke tiltak. I prosent.	47

Sammendrag

Datagrunnlag: Trender i norsk landbruk er en nasjonal spørreundersøkelse blant bønder som har blitt sendt ut annethvert år siden 2002. I denne rapporten legger vi fram de første resultatene fra spørreundersøkelsen Trender i norsk landbruk 2022 («Trendundersøkelsen»), som ble sendt ut til et tilfeldig utvalg norske bønder og gjennomført i tidsrommet februar til april 2022. Spørreskjema ble sendt til et bruttoutvalg på 3138 bønder. 1069 skjema ble besvart og returnert. Sammen med tidsserien fra de tidligere årene, utgjør dette datagrunnlaget for denne rapporten. Totalt har rundt 16 000 bønder deltatt i Trendundersøkelsen siden 2002.

Økonomi: Siden 2016 oppgir en stadig økende andel av bøndene at den økonomiske situasjonen på gårdsbruket har endret seg i negativ retning. Dette gjelder for alle gårdsstørrelser. I 2022 oppgir 49 prosent at økonomien har endret seg i negativ retning, mens kun to av ti mener den økonomiske situasjonen har endret seg i positiv retning. Lignende mønster finner vi også for husholdningsinntekten.

Økonomisk utvikling framover: En økende andel bønder tror det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta vil endre seg i negativ retning i årene framover (fra 32 prosent i 2016 til 42 prosent i 2022). Andelen som bekymrer seg for økte energipriser har fått en stor økning fra 2020-undersøkelsen.

Framtidsutsikter: 56 prosent av bøndene anser det som sannsynlig at gårdsbruket vil være drevet enten av de selv eller av egne barn eller slektninger 20 år fram i tid. Jo større gården er, jo mer sannsynlig er det at bøndene oppgir at gårdsbruket vil være drevet av familien i fremtiden. Andelen som ser for seg en produksjonsøkning de neste fem årene har gått ned fra 41 prosent i 2016 til 24 prosent i 2020, samtidig som andelen som ser for seg en produksjonsnedgang har gått opp fra 14 til 21 prosent. Svaret på dette spørsmålet varierer naturlig nok noe mellom de ulike produksjonene.

Bondens helse og livskvalitet: Selv om de fleste ikke eller i liten grad oppgir å ha hatt psykiske plager, slik som anspenhet, tristhet, engstelse o.l., oppgir likevel mellom 5 og 20 prosent bønder at de har vært ganske eller veldig plaget av dette i løpet av de siste 14 dagene. Dersom man ser på andelen med psykiske plager over tid, har denne holdt seg forholdsvis stabil fra 2014 til 2020 (+/- 17 prosent), mens den fra 2020 til 2022 har økt til rundt 25 prosent. Tilfredshet med egen helse, landbruksfaglige miljø og sosialt nettverk har imidlertid holdt seg relativt stabilt.

Klimaendringer og klimagassreducerende tiltak: For mye nedbør på feil tid og tørke eller vannmangel var de to klimatiske forholdene som har påvirket produksjonen til

flest bønder i 2021 (hhv. 48 og 33 prosent). Utviklingen i hvordan bønder anser konsekvensene av klimaendringer for sitt bruk er forholdsvis stabilt, der opp mot 50 prosent tror det vil påvirke bruket negativt framover. Sammenlignet med 2018 og 2020 er det en økende andel av bøndene som mener det er viktigere å få ned utslippene av klimagasser i andre sektorer enn landbruket (fra 54 prosent i 2018 til 66 prosent i 2022).

Summary

Data: Trends in Norwegian Agriculture is a biennial national survey among farmers which has been conducted since 2002. In this report, we present the first results from the 2022-survey, which was sent out to a random sample of Norwegian farmers in February. From a gross sample of 3138 farmers, 1069 questionnaires were returned. Analyses indicate that the net sample gives a good representation of the Norwegian farming population.

Economy: Since 2016, there has been a steady increase in the proportion of farmers stating that the economic situation on the farm has changed negatively over the previous five years. In 2022, a total of 49 percent of the farmers stated that the farm economy had changed in a negative direction during the previous five years (compared to 26 percent in 2016), while 20 percent stated that the economic had situation changed in a positive direction. A similar pattern is also observed for household income.

Future economic development: The proportion of farmers who believe that the farm economy will change in a negative direction in the following five years have increased from 33 percent to 42 percent. Additionally, there is a large increase in the proportion of farmers who think that increased energy prices, which naturally relates to the increased costs of energy in Europe (including Norway), will affect the farm negatively (from 19 percent in 2020 to 46 percent in 2022).

Prospects: The majority of the farmers (56 percent) consider it likely that the farm will be run either by themselves or by their children or relatives 20 years from now. The reported likelihood of succession increases with the size of the farm. Furthermore, the proportion of farmers stating that they will increase their production over the next five years has decreased from 46 percent in 2016 to 24 percent in 2022, while the proportion of farmers that state that they will decrease their production has increased from 14 to 21 percent. However, the answer to this question varies with the type of production.

Health and quality of life: The share of farmers who experiences “psychological distress” has been relatively stable from 2014 to 2020 (+/-17 percent), while it has increased considerably from 2020 to 2022. Approximately 25 percent of the farmers experiences psychological distress in the 2022 survey. Further, satisfaction with one's health, agricultural professional environment, and social network has remained relatively stable for the same period.

Climate and GHG emissions: Approximately 50 percent of the farmers believe that climate change will affect the farm negatively in the future. Compared to 2018 and 2020, there has been an increasing proportion of farmers who believe it is more important to reduce emissions of greenhouse gases in other sectors than in agriculture (from 54 percent in 2018 to 66 percent in 2022).

1. Innledning

1.1 Om undersøkelsen

Trender i norsk landbruk («Trendundersøkelsen») er en nasjonal spørreundersøkelse blant bønder i Norge. Den gjennomføres i regi av Ruralis – Institutt for rural- og regionalforskning. Undersøkelsen ble gjennomført første gang i 2002 og har siden den gang blitt gjennomført annethvert år. Ved hver runde deltar mellom 1000 og 1500 bønder i spørreundersøkelsen, noe som medfører at vi over tid har fått etablert en tidsserie som gir data om utviklingen i norsk landbruk. I denne rapporten legger vi fram de første resultatene fra 2022-undersøkelsen, som ble sendt ut i tidsrommet januar til februar 2022.

Selv om det finnes mye god offentlig landbruksstatistikk i Norge, mangler det likevel data knyttet til flere sentrale tema. Dette gjelder særlig ulike sosiokulturelle forhold i landbruket. I tillegg til pris- og produksjonstall som er tilgjengelig som administrative registerdata, trenger vi også kunnskap om hva bonden tenker, mener, gjør og planlegger for både i dag og for fremtiden. En kvantitativ spørreundersøkelse til et nasjonalt utvalg av bønder dekker flere av disse manglene, og det er dette som er noe av hensikten med denne spørreundersøkelsen.

I tråd med dette er Trend i norsk landbruk en omfattende spørreundersøkelse med et bredt tematisk nedslagsfelt. I denne rapporten fra 2022-undersøkelsen går vi i dybden på følgende temaer:

- Økonomi
- Framtidsutsikter
- Helse og livskvalitet
- Klimaendringer og klimagassreduserende tiltak

Dette er temaer som vi vurderer som dagsaktuelle, men som vi (Ruralis) ikke nødvendigvis har løpende forskningsprosjekter på. Svar på de øvrige spørsmålene i undersøkelsen gjennomgås i kapittel 4. Ut over denne rapporten, vil data fra undersøkelsen bli benyttet i ulike forskningsprosjekter tilknyttet Ruralis.

1.2 Norsk landbruk i 2021-2022

For å sette Trendundersøkelsen i kontekst skal vi kort beskrive noen av hendelsene det siste året som har preget dagens landbruk. I 2021 ble de (foreløpig) siste koronarestriksjonene avsluttet etter drøyt to år med pandemi som har preget landbruket, med blant annet problemer med å rekruttere utenlandsk arbeidskraft.

Gjennom hele 2021 økte prisene på flere viktige innsatsfaktorer. Priser på matvarer globalt steg kraftig, spesielt på planteoljer og kornvarer, og importen av jordbruksvarer til Norge økte betraktelig fra året før. Som følge av WTO-avtalen avvirket Norge eksportstøtten for landbruksvarer 1. januar 2021 (Landbruksdirektoratet, 2021). I tillegg har krigen i Ukraina skapt stor usikkerhet i den internasjonale handelen med matvarer. Dette har påvirket debatten om betydningen av nasjonal produksjon av matvarer som en del av beredskapen.

De siste to årene har derfor vært, og er, svært spesielle og krevende for norsk landbruk. De økende prisene på sentrale innsatsfaktorer som gjødsel, kraftfôr, drivstoff og andre driftsmidler har preget bøndenes situasjon og den landbrukspolitiske debatten. I tillegg har høye strømpriser påvirket store deler av landbruket, spesielt i Sør-Norge. Særlig har gjødselprisene steget voldsomt, og det er anslått at prisøkningen vil være på 89 prosent for 2022 (Landbruks- og matdepartementet, 2022a). I løpet av vinteren og våren 2022 ble det for alvor klart at mange bønder var bekymret for fremtiden. I mediene ble det vist til kornbønder som var usikre på om de skulle så, og det ble rapportert om husdyrprodusenter som sendte dyr til slakt for å dekke uventede økte utgifter (Landbruk24, 2022). Samtidig har regjeringen i Hurdalsplattformen lovet å tette inntektsgapet mellom bønder og andre grupper i samfunnet (Regjeringen, 2021), noe som har skapt store forventninger i landbruksnæringen. Jordbruksavtalen som ble inngått i mai i 2022 var historisk stor og legger opp til å kompensere for økte kostnader på innsatsfaktorer, samt tette deler av inntektsgapet i forhold til andre grupper.

Dette bakteppet er viktig for å sette resultatene fra Trendundersøkelsen inn i en større sammenheng. Hvordan ser bønder i 2022 på framtidsutsiktene sammenlignet med tidligere? Hvordan oppleves økonomien å ha endret seg? Gir usikkerheten utslag på ulike helse- og livsstilsindikatorer? Denne rapporten gir noen svar på disse spørsmålene.

Trendundersøkelsen 2022 ble, som nevnt, gjennomført i tidsrommet februar til april. Den ble med andre ord gjennomført i tidsrommet rundt og i etterkant av Russlands invasjon av Ukraina i februar, men før jordbruksoppgjøret i mai. Funn fra rapporten må derfor sees i sammenheng med dette, noe vi vil komme tilbake til senere i rapporten.

Rapporten er strukturert på følgende måte: *Kapittel 2* viser datagrunnlaget for undersøkelsen og diskutere undersøkelsens kvalitet og representativitet, mens *kapittel 3* gjennomgår resultater for fire utvalgte temaområder. I *kapittel 4* vises frekvenstabeller og fordeling på øvrige spørsmål fra undersøkelsen.

2. Datagrunnlaget

Nedenfor gjør vi rede for datagrunnlaget bak rapporten og de viktigste metodiske forholdene knyttet til spørreundersøkelsen.

2.1 Operasjonalisering av populasjonen

Undersøkelsen skal si noe om norske gårdbrukere. Denne gruppen (populasjonen) blir i Trender i norsk landbruk definert som alle personer i Norge som er hoveddrivere på gårdsbruk og som disponerer et dyrka areal på minst 5 daa (eid eller leid), og som søker produksjonstilskudd til sitt gårdsbruk. Dette innebærer at målgruppen er jordbruksbedrifter (driftsenheter) med personlige brukere, noe som ekskluderer upersonlige brukere, slik som aksjeselskap og lignende selskapsformer. Totalt utgjorde personlige brukere 95 prosent av alle jordbruksbedrifter i 2021 (SSB, 2022a). Vi har videre ikke gjort noen avgrensinger i alder for deltakere: Det er sjelden at personer yngre enn 18 år driver gårdsbruk, og noen øvre aldersgrense er heller ikke satt. Mange bønder som ikke har noen til å overta, driver gjerne landbruksproduksjon til langt inn i pensjonsalderen, og dette er en gruppe det er viktig å få informasjon om.

I følgebrevet til spørreundersøkelsen er det presisert at det er «hoveddriver», altså den som utfører mesteparten av arbeidet på gården, som skal fylle ut spørreskjemaet. Dette vil til dels korrigere feil som skyldes at spørreskjemaet adresseres til andre enn den som er den faktiske hoveddriveren av gårdsbruket. Til sammenligning er hovedbruker i landbruksregisteret definert som den personen som underskriver søknaden om produksjonstilskudd.

2.2 Gjennomføring av undersøkelsen

Ansvarlig for undersøkelsen, inkludert planlegging, organisering og gjennomføring, er Ruralis – Institutt for rural- og regionalforskning. Uttrekk av navn og adresselister er gjennomført av Produsentregisteret, mens det praktiske knyttet til utsending og innhenting av skjema er gjennomført av Sentio Analyse AS. Vi vil her kort beskrive gjennomføringen av Trender i norsk landbruk 2022.

Spørsmålene i spørreskjemaet er utarbeidet av Ruralis og bygger videre på spørreskjemaene fra Trender i norsk landbruk i de foregående årene. Selv om kjernen av viktige spørsmål i tidsserien er beholdt, varierer noen av spørsmålene fra runde til runde. Det at man på nasjonalt nivå har et datamateriale for flere år med stort sett likelydende spørsmål gjør det mulig å analysere utviklingstrender over tid. Det vil likevel være noe variasjon fra runde til runde da det ved ulike år er inkludert spørsmål

for å belyse tema innenfor landbruket som på det tidspunktet ble ansett som dagsaktuelt. Spørreundersøkelsen er forholdsvis omfattende tematisk og utgjør rundt 14 A4-sider på papir. Dette dekker spørsmål om alt fra bonden og gårdsbruket til klima og framtidsutsikter.

Fra Produsentregisteret ble det trukket et tilfeldig utvalg på 3200 bønder som samsvarte med operasjonaliseringen beskrevet i del 2.1. Disse utgjør undersøkelsens bruttoutvalg. Trender i norsk landbruk er en postal undersøkelse, noe som innebærer at bøndene mottar invitasjonsbrev og spørreundersøkelsen i posten, men med mulighet til å svare elektronisk via internett ved å logge seg på undersøkelsen med en unik ID oppgitt i følgebrevet¹.

Adresselister fra Produsentregisteret ble oversendt til Sentio Analyse AS, som videre sto for den praktiske gjennomføringen av datainnsamlingen. Dette innebærer at Sentio har administrert selve utsendelsen av undersøkelsen, inkludert trykking og pakking, samt skanning og tilrettelegging av data i etterkant. Returnerte spørreskjema ble automatisk skannet, med påfølgende manuell kvalitetssikring.

Spørreskjemaene ble sendt ut i månedsskifte januar-februar 2022, med påfølgende påminnelse etter rundt tre uker. Endelig sluttstrek for undersøkelsen ble satt 26. april, noe som ga nok tid for å fange opp samtlige svarsendinger via posten. Majoriteten av bøndene svarte imidlertid i perioden februar-mars.

2.3 Undersøkelsens kvalitet og representativitet

Etter å ha rensset bruttoutvalget, blant annet ved å fjerne skjema som ble returnert blankt av ulike årsaker (som en konsekvens av for eksempel nylige nedlagte bruk), fikk vi et bruttoutvalg på 3138 bønder. Dette er antallet bønder som har mottatt undersøkelsen i posten og som har hatt en reell mulighet til å svare. Av bruttoutvalget på 3138 bønder, ble 1069 skjema returnert. Dette utgjør nettoutvalget og denne undersøkelsens datagrunnlag. 881 bønder valgte å svare på papirskjemaet, mens 188 valgte å svare ved å gå inn på den vedlagte web-lenken.

Dette gir en samlet svarprosent på 34.1 prosent. Selv om dette er en lavere svarprosent enn i 2020 (38.6 prosent) og tidligere år, anser vi svarprosenten og antall respondenter som tilfredsstillende høyt. Det sentrale for kvaliteten er likevel hvorvidt

¹ Det er tidligere eksperimentert med å sende undersøkelsen som en epost-undersøkelse, men resultater fra eksperimentet viste at oppslutningen var langt høyere i den postale undersøkelsen (se Zahl-Thanem, Burton og Vik 2021).

frafallet er tilfeldig eller om det skyldes systematiske skjevheter - da det har implikasjoner for hvorvidt nettoutvalget gir et representativt bilde av den norske landbruksbefolkningen eller ikke. Vi vil derfor i dette delkapittelet sammenligne fordelingen på utvalgte variabler i Trender i norsk landbruk med populasjonsdata fra Statistisk sentralbyrå (SSB), for å undersøke og eventuelt avdekke avvik mellom utvalget og populasjonen.

Sammenligningen mellom Trender i norsk landbruk og SSBs populasjonsdata må likevel tolkes med forsiktighet ettersom (a) datagrunnlaget og populasjonsdefinisjonen er noe forskjellig i Trendundersøkelsen og hos SSB, og (b) enkelte variabler er operasjonalisert forskjellig i Trendundersøkelsen og hos SSB. Til tross for disse forskjellene, er sammenligningen likevel nyttig da man har mulighet til å avdekke større avvik, samt at det gir en mulighet til å vurdere i hvor stor grad undersøkelsen gjenspeiler hele den norske bondepopulasjonen (representativitet).

Tabell 1 viser sammenligningen mellom Trender i norsk landbruk og populasjonstall fra SSB, nærmere bestemt alder, kjønn, jordbruksareal, produksjon og geografi. Tallene i tabellen viser prosentvis fordeling, standardfeil og konfidensintervall for utvalget.

Tabell 1. Sammenligning av variabler i Trender i norsk landbruk med populasjonsdata fra SSB.

Variabler	Populasjon (SSB)		Trender i norsk landbruk	
	Prosentvis fordeling	Prosentvis fordeling	Standardfeil	95 % konfidensintervall
Alder, kategorier				
Under 40 år	17.6%	11.2%	0.01	[9.3-13.2]
40-49 år	22.3%	18.0%	0.01	[15.6-20.3]
50-59 år	29.8%	29.2%	0.01	[26.5-32.0]
60-69 år	21.1%	28.4%	0.01	[25.6-31.1]
70 år eller eldre	9.1%	13.2%	0.01	[11.2-15.3]
Totalt	100%	100%		
Kjønn				
Kvinner	16.8%	15.9%	0.01	[13.7-18.1]
Menn	83.2%	84.1%	0.01	[81.9-86.3]
Totalt	100%	100%		
Areal				
Under 100 dekar	28.1%	27.3%	0.01	[24.6-30.0]
100-499 dekar	59.2%	57.9%	0.02	[54.9-60.9]
Over 500 dekar	12.8%	14.8%	0.01	[12.7-17.0]
Totalt	100%	100%		
Andel bønder med ulike produksjoner				
Bruk med melkekyr	18.0%	20.4%	0.01	[18.0-22.8]
Bruk med øvrige storfe	33.5%	36.0%	0.01	[33.1-38.9]
Bruk med søyer > 1 år	35.6%	37.8%	0.01	[34.8-40.7]
Bruk med svin	5.0%	4.0%	0.01	[2.8-5.2]
Fylker				
Viken	16.5%	18.1%	0.01	[15.7-20.4]
Innlandet	18.3%	20.3%	0.01	[17.9-22.7]
Agder	4.7%	3.6%	0.01	[2.4-4.7]
Vestfold og Telemark	6.6%	5.7%	0.01	[4.3-7.1]
Rogaland	10.4%	8.8%	0.01	[7.1-10.5]
Vestland	15.3%	13.6%	0.01	[11.5-15.6]
Møre og Romsdal	6.1%	7.0%	0.01	[5.5-8.5]
Trøndelag	14.5%	14.3%	0.01	[12.2-16.4]
Nordland	4.7%	5.0%	0.01	[3.7-6.3]
Troms og Finnmark	2.9%	3.7%	0.01	[2.6-4.9]
Totalt	100%	100%		

Oppsummert viser tabellen at ved alder, kjønn, produksjon, areal og fylkesvis fordeling er avvikene mellom Trender i norsk landbruk og populasjonstallene fra SSB svært små og faller innenfor konfidensintervallet til utvalget i undersøkelsen. Dette indikerer

med andre ord at utvalget som inngår i Trender i norsk landbruk samsvarer godt med bønder generelt i Norge på disse utvalgte variablene.

Det eneste avviket av betydning i tabellen er aldersfordelingen. Bønder under 40 år er noe underrepresentert i Trendundersøkelsen sammenlignet med populasjonstallene, og følgelig er eldre bønder noe overrepresentert. Skjevheter i alder er ikke unormalt i spørreundersøkelser, og er også noe som har vært tilfelle ved tidligere runder av Trender i norsk landbruk (se Zahl-Thanem og Melås 2020; Zahl-Thanem, Fuglestad og Vik 2018). Det kan være flere forhold som forklarer aldersforskjellene. En forklaring kan være at eldre bønder er mer motivert til å svare på spørreundersøkelser enn yngre bønder. En annen, og kanskje mer plausibel forklaring, er at det i følgebrevet til spørreundersøkelsen er presisert at det er «hoveddriver» som skal svare på undersøkelsen. Altså den som utfører mesteparten av arbeidet på gården. Dette avviker fra landbruksregisteret (og SSB) der hoveddriver er definert som den personen som underskriver søknaden om produksjonstilskudd. Avvik i alder kan derfor skyldes tilfeller der for eksempel yngre bønder som skal ta over gårdsdriften står registrert som eier, men som enda ikke gjør hovedarbeidet på gården da de eksempelvis fortsatt kan være i jobb eller under utdanning. Antakelig er det en kombinasjon av disse forklaringene som ligger bak. Denne usikkerheten gjør at vi velger å ikke benytte «post-stratifiseringsvekt» for å korrigere aldersskjevheten, da det er godt mulig det i realiteten ikke er skjevheter ved aldersfordelingen. I tillegg anser vi skjevhetene i alder som relativt marginale.

Overordnet samsvarer spørreundersøkelsen svært godt med populasjonstallene fra SSB, og de marginale forskjellene ligger godt innenfor konfidensintervallet til utvalget på de fleste av de utvalgte variablene. Vi konkluderer derfor med at utvalget av bønder i Trender i norsk landbruk er av god kvalitet og gir et dekkende bilde av situasjonen for bønder i Norge i 2022.

3. Resultater

I denne delen av rapporten tar vi for oss funn og resultater fra Trendundersøkelsen. Spørreundersøkelsen er omfattende og mangfoldig slik at det har vært et behov for å prioritere hvilke tema vi skulle inkludere i denne rapporten. Vi har i år valgt å legge vekt på tema som er aktuelle i samfunnsdebatten og som er relevante for framtida for landbruket. Mer spesifikt vil vi derfor i år konsentrere oss om følgende tema:

- Økonomi
- Framtidsutsikter
- Bondens helse og livskvalitet
- Klimaendringer og klimagassreduserende tiltak

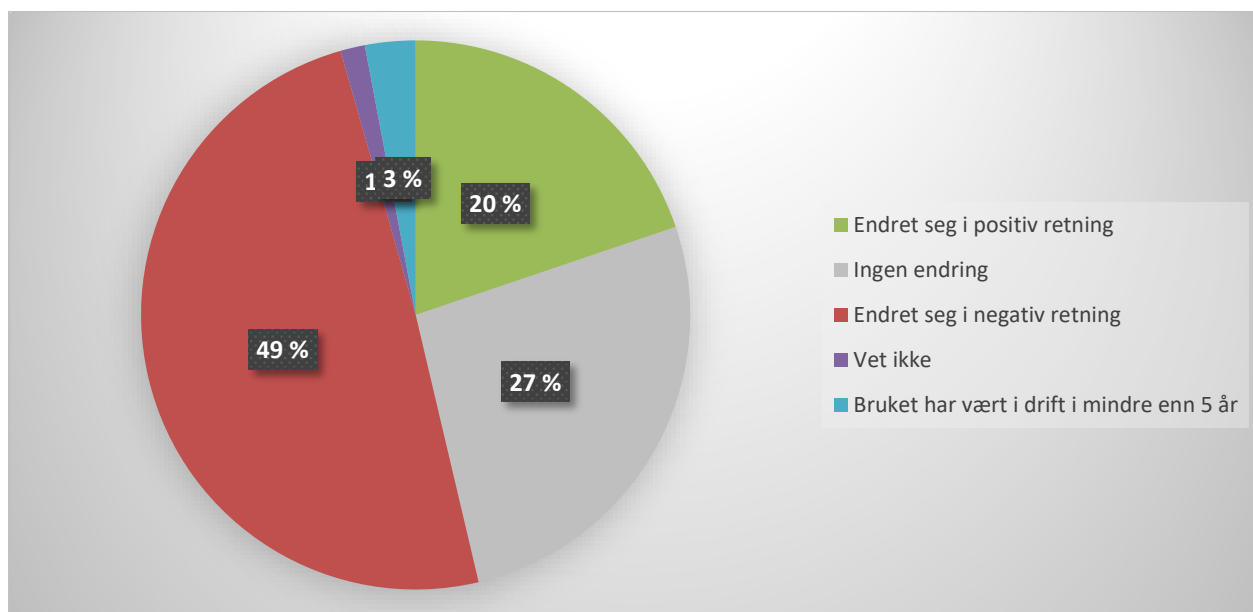
Svarfordeling på øvrige spørsmål som ikke inngår i dette kapittelet finnes i kapittel 4. Strukturen på kapittel 3 er som følger: I del 3.1 går vi nærmere inn på bondens syn på egen økonomi før vi i del 3.2 ser på bondens framtidsutsikter. Del 3.3. tar for seg ulike forhold knyttet til bondens helse og livskvalitet, mens del 3.4. går inn på klimaendringer og klimagassreduserende tiltak.

3.1 Økonomi

I dette delkapittelet går vi nærmere inn på bondens syn på egen økonomi både fra gårdsbruket og fra husholdningen. Som nevnt har 2021 og 2022 vært spesielle år med tanke på kostnadsutviklingen på mange innsatsfaktorer, noe vi ser at også kommer fram i spørreundersøkelsen.

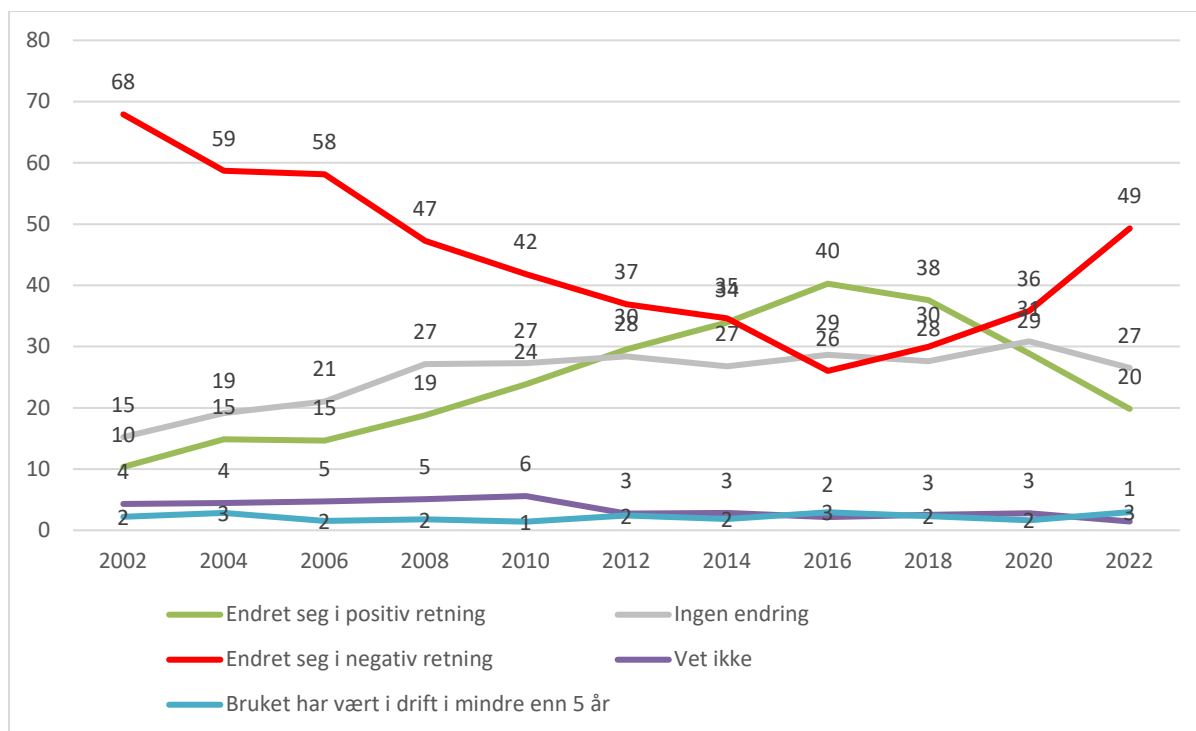
3.1.1 Økonomisk utvikling over tid

Figur 1 viser andel bønder i Trendundersøkelsen 2022 som mener det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta har endret seg i positiv retning, negativ retning eller at det ikke har vært noen endring de siste fem årene.

Figur 1. Figuren viser andel bønder som mener det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta har endret seg i positiv retning, negativ retning eller at det ikke har vært noen endring de siste fem årene. I prosent. (n=1050).

Figuren viser at nesten halvparten av bøndene oppgir at det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta har endret seg i negativ retning de siste fem årene. Kun to av ti oppgir at økonomien har endret seg i positiv retning, mens nesten en av tre oppgir at det ikke har vært noen endring. Overordnet er dette en svært høy andel som oppgir at det økonomiske resultatet har endret seg i negativ retning. Figur 2 viser hvordan dette har utviklet seg siden 2002.

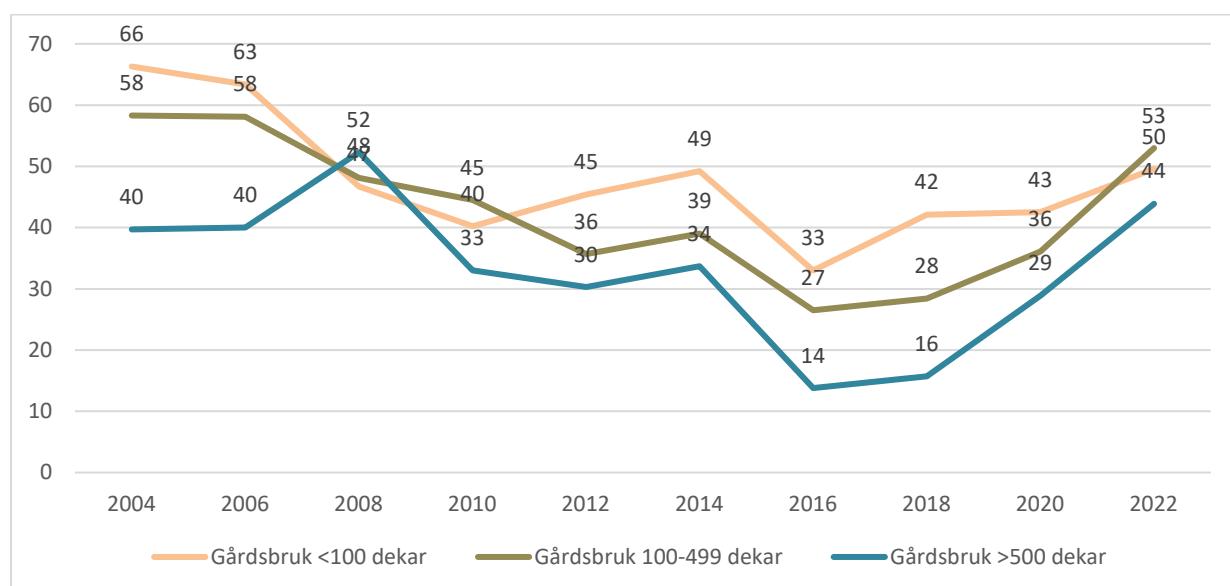
Figur 2. Figuren viser andel bønder som mener det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta har gått i positiv retning, negativ retning eller at det ikke har vært noen endring de siste fem årene. Utvikling fra 2002 – 2022. I prosent. (n=15 860).

Vi kan dele tidsutviklingen i figuren inn i to perioder; før og etter 2016. Fra 2002 til 2016 kan vi observere at andelen bønder som oppga at økonomien hadde endret seg i positiv retning, økte jevnt fra 2002 til 2016. Denne trenden har de siste seks årene snudd, der en stadig større andel oppgir at økonomien har endret seg i negativ retning.

Når det gjelder perioden 2002 – 2016 er det viktig å huske på at Trender i norsk landbruk ikke er en panelundersøkelse der samme bønder deltar over tid, men en tverrsnittsundersøkelse blant et tilfeldig trukket utvalg bønder som gjennomføres hvert andre år. Dette innebærer at undersøkelsen gir et øyeblikksbilde av den økonomiske situasjonen på et gitt tidspunkt. Endringer over tid i spørsmål vil derfor kunne være forårsaket av endringer i populasjonen. I perioden 2002 – 2022 har godt over 20 000 gårdsbruk blitt lagt ned, og man kan anta at den positive økonomiske utviklingen fra 2002 til 2016 til en viss grad var forårsaket av at gårdsbruk som rapporterte at økonomien hadde endret seg i negativ retning hadde lagt ned, slik at man sitter igjen med en populasjon av bønder som jevnt over opplever positiv økonomisk utvikling. Dette forklarer trolig ikke hele den positive utviklingen, og antakelig er det også et resultat av at et økende antall bønder faktisk opplevde mer positiv økonomisk utvikling i perioden fram til 2016.

Fra 2016 har imidlertid den positive økonomiske trenden snudd. En stadig større andel bønder oppgir at det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta har endret seg i negativ retning, mens en stadig mindre andel oppgir at økonomien *ikke* har endret seg eller at den har endret seg i positiv retning. Fra 26 prosent i 2016, oppgir nå i 2022 49 prosent av bøndene at økonomien har endret seg i negativ retning de siste fem årene.

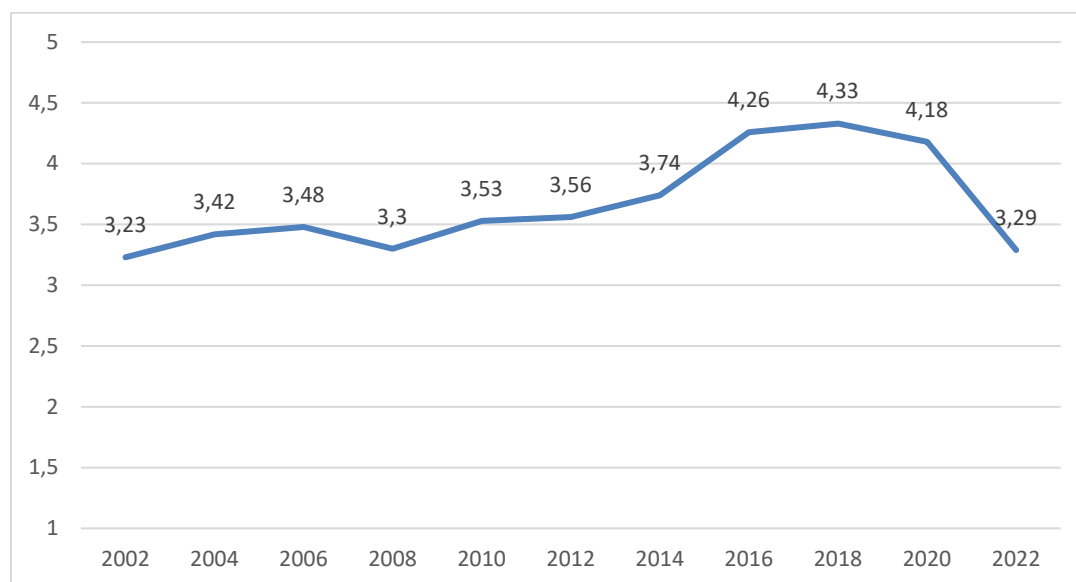
Et mønster de siste 20 årene har vært at nedleggelse har vært større blant mindre gårdsbruk enn blant større. Et spørsmål er derfor hvordan den økonomiske utviklinga har vært for henholdsvis store og små gårdsbruk. Figur 3 viser andel bønder som oppgir at det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta har endret seg i negativ retning de siste fem årene, fordelt på gårdens størrelse målt i produktivt jordbruksareal. Vi skiller her for enkelthetsskyld mellom gårdsbruk med mindre enn 100 dekar, de mellom 100 og 500 dekar og de med over 500 dekar produktivt jordbruksareal.

Figur 3. Figuren viser andel bønder som mener det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta har endret seg i negativ retning de siste fem årene, etter produktivt jordbruksareal i drift. Utvikling fra 2004 – 2022. I prosent. (n=13 876).

Vi ser i figuren at store gårdsbruk i mindre grad oppgir at det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta har endret seg i negativ retning sammenlignet med mellomstore og små gårdsbruk. Samtidig har mønsteret og utviklinga over tid vært noenlunde likt for store, mellomstore og små gårdsbruk: Fram til 2016 var det en stadig mindre andel som oppga at det økonomiske resultatet hadde endret seg i negativ retning, mens etter det har denne andelen vært økende. Med andre ord indikerer dette at den negative økonomiske trenden etter 2016 gjelder både for små, mellomstore og store gårdsbruk.

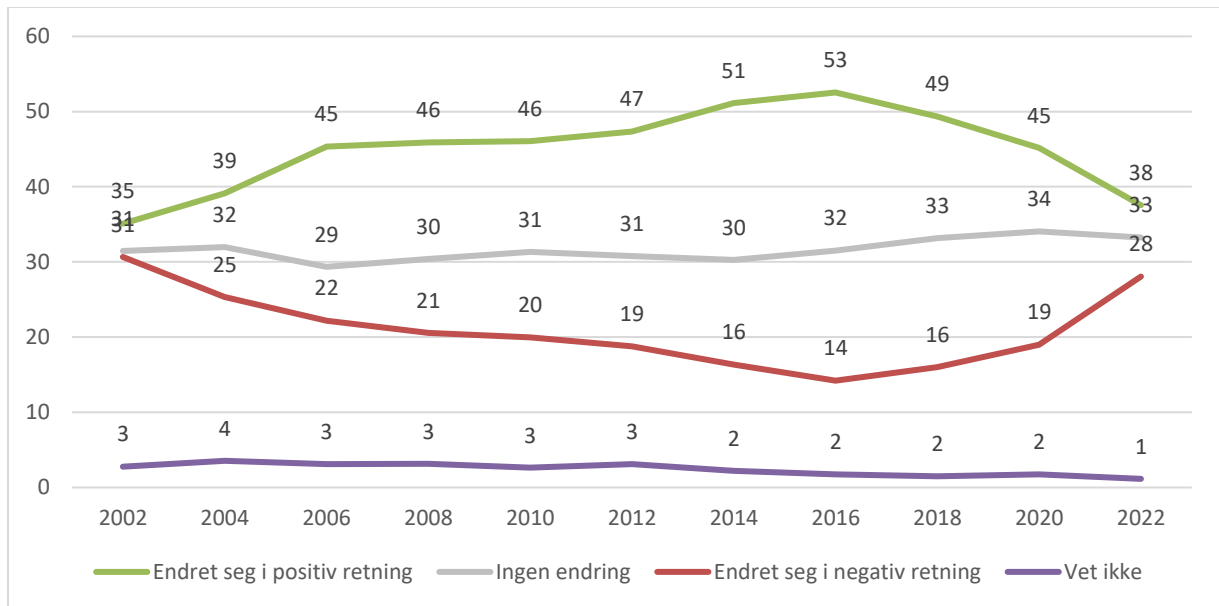
Vi skal nå se på et alternativt mål på den økonomiske utviklingen. Bøndene i Trendundersøkelsen ble bedt om å oppgi på en skala fra 1 (svært utilfreds) til 10 (svært tilfreds) hvor tilfreds de er med inntekta fra gårdsdrifta. Figur 4 viser den gjennomsnittlige utviklingen på dette spørsmålet fra 2002 til 2022. Selv om dette måler til dels noe annet enn hva vi så i Figur 2 og 3, bør vi kunne forvente noe av den samme mønsteret som vi observerte i de tidligere figurene.

Figur 4. Figuren viser gjennomsnittlig tilfredshet med inntekta fra gårdsdrifta på en skala fra 1 (svært utilfreds) til 10 (svært tilfreds). NB: Figuren viser kun et utsnitt med øvre grense på 5, mens skalaen i sin helhet går til 10.

Vi kan merke oss særlig to interessante forhold i Figur 4. For det første har tilfredsheten med inntekta fra gårdsdrifta i hele perioden fra 2002 til 2022 vært svært lav. En gjennomsnittlig tilfredshet rundt 3-4 kan karakteriseres som lavt da skalaen i sin helhet går fra 1 til 10, der en lav skår indikerer «utilfredshet» med økonomien. For det andre viser figuren et noenlunde likt mønster som i de tidligere figurene knyttet til det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta: En stadig større andel bønder oppgir i perioden 2002 – 2016 at de er tilfredse med inntekta fra gårdsdrifta, mens dette flater ut fra 2016 til 2020 før det går i negativ retning fra 2020 til 2022. Vi ser, relativt sett, en betydelig nedgang i gjennomsnittlig tilfredshet med økonomien fra gårdsbruket fra 2020 til 2022. Gitt situasjonen i landbruket etter 2020 er ikke dette helt overraskende.

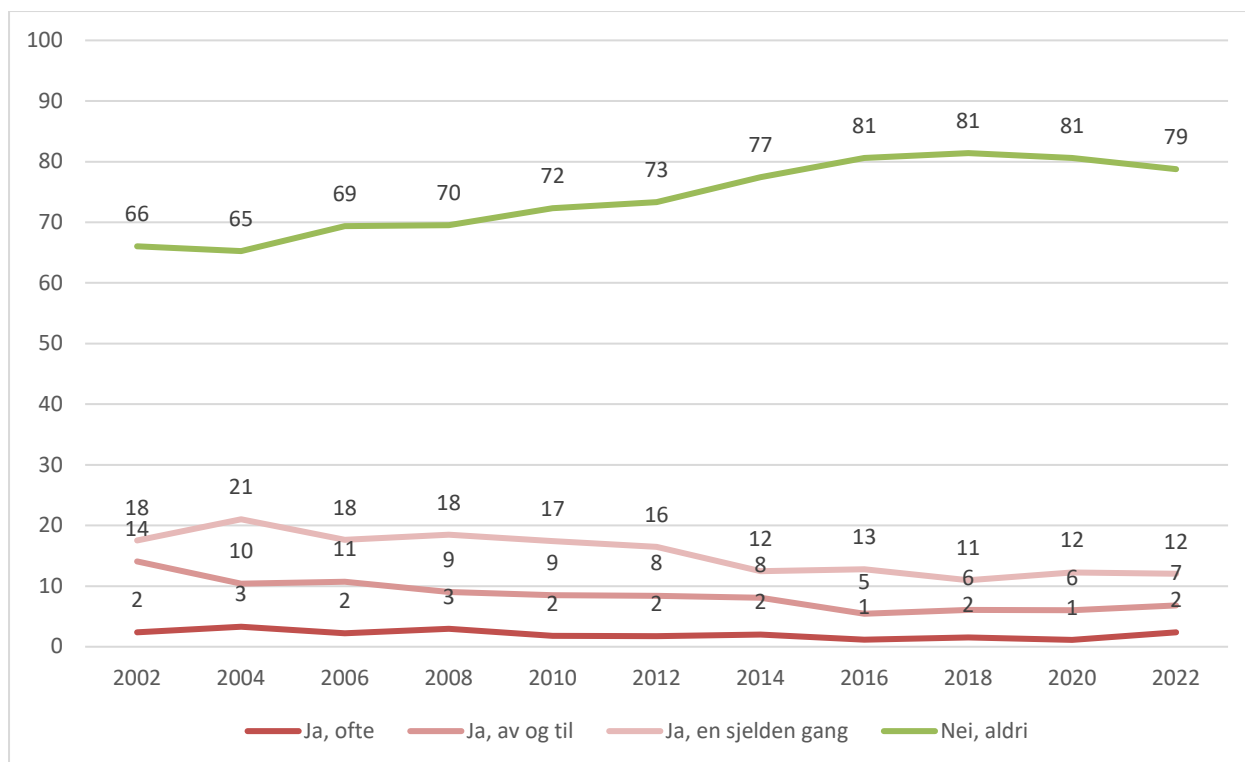
For husholdningene er imidlertid gårdsøkonomien en del av husholdningsøkonomien. Både i dag og historisk sett har kombinasjon av inntekt fra gården og fra kilder utenfor gården vært bærende for husholdningene i norsk jordbruk. Figur 5 viser andel bønder som oppgir om husstandens totale økonomiske situasjon har endret seg i positiv, negativ eller ingen retning de siste fem årene.

Figur 5. Figuren viser andel som oppgir at husstandens totale økonomiske situasjon har endret seg i positiv retning, negativ retning eller at det ikke har vært noen endring de siste fem årene. Utvikling fra 2002 – 2022. I prosent. (n=15 850).

Figuren viser at husholdningsinntekta har et noenlunde likt utviklingsmønster som det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta. Særlig fra 2016 er dette klart, der stadig færre oppgir at husstandens totale økonomiske situasjon har endret seg i positiv retning, mens en stadig større andel oppgir at den har endret seg i negativ retning. Denne negative utviklingen har trolig sammenheng med inntekta fra gårdsbruket, selv om det også kan være andre eksterne forhold som forklarer deler av utviklinga. Forhold som økte matvare- og drivstoffpriser, samt dyrere strømpriser, er noe som kan påvirke husstandens økonomiske situasjon uten at det direkte er knyttet til gårdsdrifta. Dette kan også gjelde for husholdninger utenfor jordbruket, selv om kostnadene i næringsaktiviteten også stiger.

Figur 6 viser andel bønder som oppgir at de i løpet av det siste året har opplevd at husstanden har hatt vansker med å klare å dekke de løpende utgiftene til «mat, transport, bolig og lignende». Selv om det ikke nødvendigvis er klart hva bøndene legger i løpende utgifter, vil spørsmålet over tid kunne gi indikasjoner på hvorvidt økonomien oppleves som svært pressende.

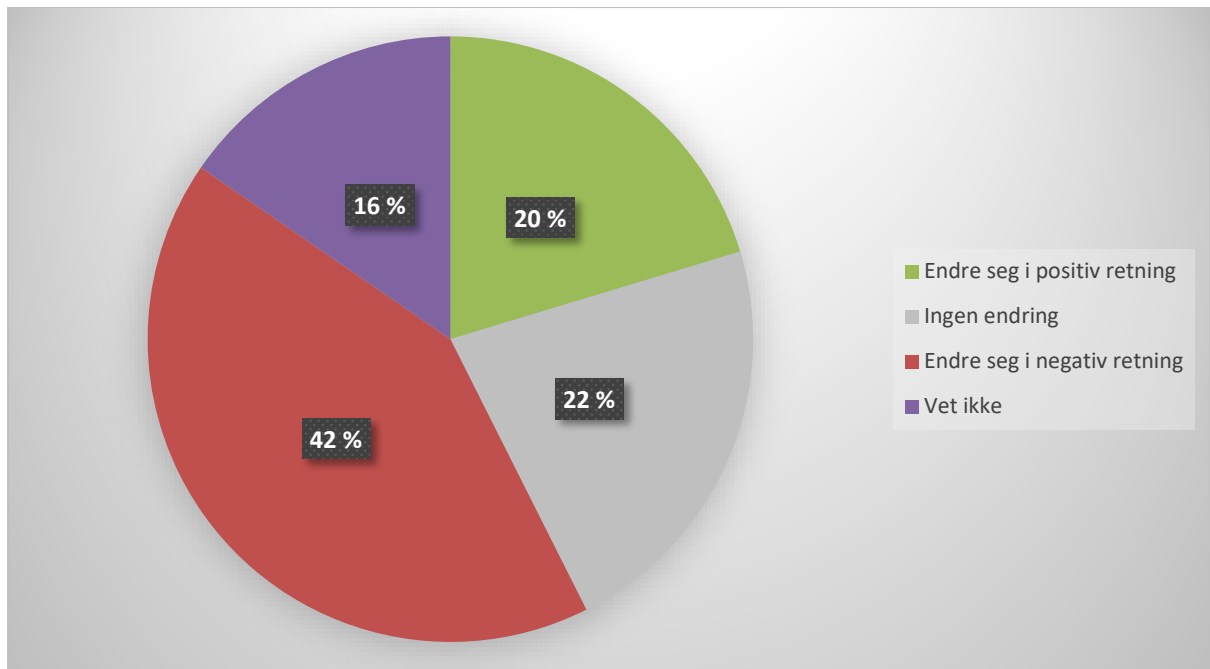
Figur 6. Figuren viser andel bønder som oppgir at de i løpet av det siste året har hendt at husstanden har hatt vansker med å klare de løpende utgiftene til «mat, transport, bolig og lignende». Utvikling fra 2002 til 2022. I prosent. (n=15 902).

Dersom vi ser på andelen som oppgir at de aldri opplever vansker med å betale de løpende utgiftene, ser vi at denne har økt jevnt fra 2002 til 2016, mens den videre har flatet ut. I underkant av 10 prosent oppgir i 2022 at de «av og til» eller «ofte» har hatt vansker med å klare løpende utgifter til mat, transport, bolig og lignende. Selv om vi skal være forsiktige med å legge for mye vekt på dette spørsmålet alene, indikerer resultatet at enkelte bønder har forholdsvis begrenset handlingsrom i økonomien. Økonomiske svingninger og økende priser kan derfor ha størst påvirkning på de som allerede har det trangt økonomisk.

3.1.2 Økonomien framover

Hvilke tanker og forventninger har bønder om fremtiden? Og hvordan har dette utviklet seg over tid? Å spå om fremtiden er selvsagt forbundet med stor usikkerhet, men bøndenes samlede vurdering gir likevel et godt bilde på om det er optimisme eller pessimisme å spore.

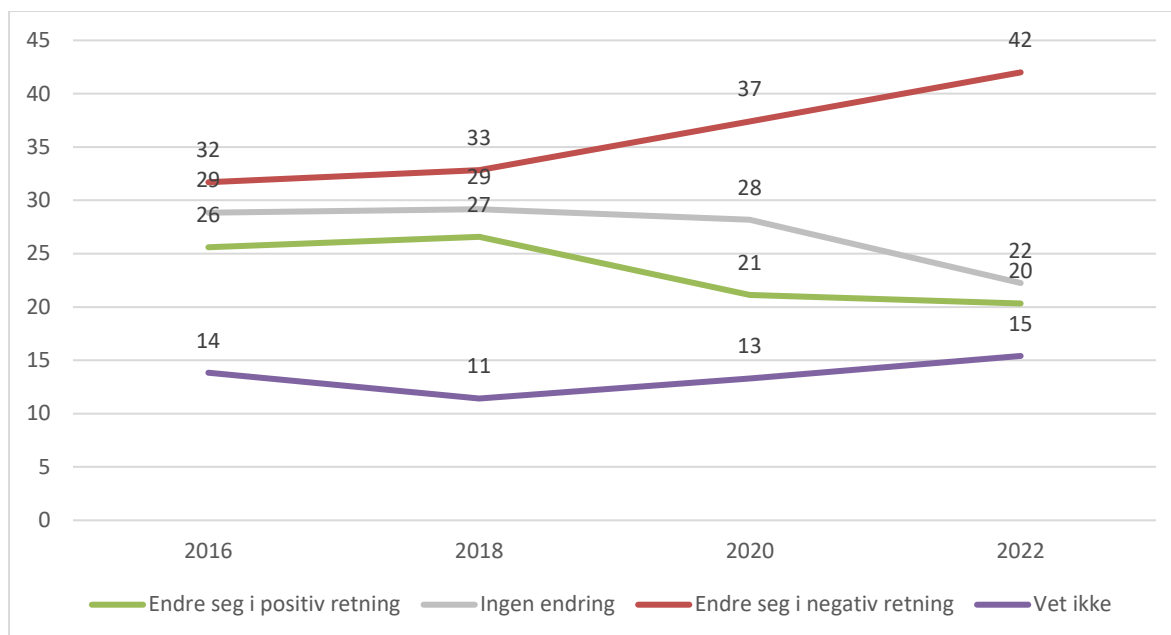
Figur 7 viser hvordan bønder i 2022 tror det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta vil endre seg framover de neste fem årene.

Figur 7. Figuren viser andel som tror det økonomiske resultatet fra gårdsdriften vil endre seg i positiv, negativ eller ingen retning de neste fem årene. I prosent. (n= 1038).

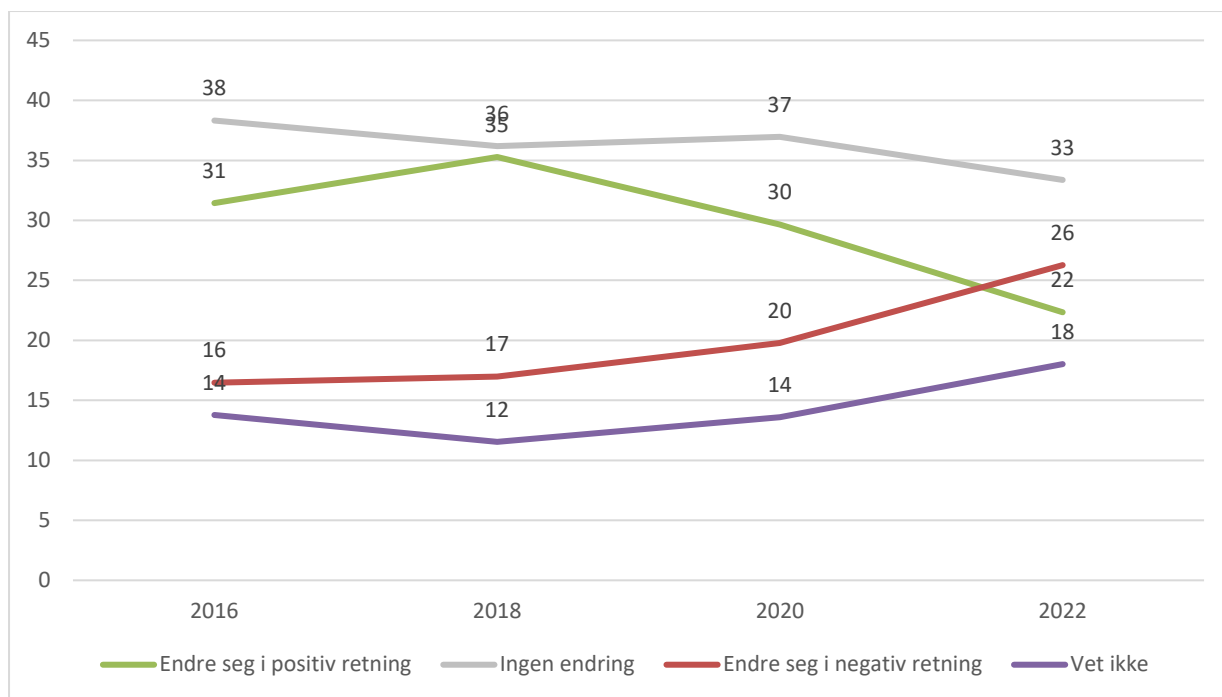
Vi ser i figuren at rundt fire av ti bønder tror det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta vil endre seg i negativ retning de neste fem årene. Videre tror rundt to av ti at det ikke vil bli noen endring, mens en tilsvarende andel tror det økonomiske resultatet fra gårdsdrifta vil endre seg i positiv retning. Majoriteten av bønder er med andre ord «pessimistiske» når det gjelder hvordan de tror økonomien fra gårdsdrifta vil endre seg framover. Dette må sees i sammenheng med at undersøkelsen ble gjennomført før jordbruksoppgjøret våren 2022, og det er ikke utenkelig at det er noe mer optimisme etter det rekordstore beløpet det ble enighet om ved jordbruksoppgjøret i mai 2022. Det er likevel ikke sikkert at kompensasjonene og en inntektsutjevning på 40.000 kroner vil kunne snu den negative trenden og skape mer optimisme i næringen.

Figur 8 viser utviklingen fra 2016 til 2022 på spørsmål om hvordan bøndene forventer at den økonomiske situasjonen på gårdsbruket utvikler seg de neste fem årene. Vi ser at andelen som tror det økonomiske resultatet vil endre seg i negativ retning har økt jevnt fra 2018 til 2022, og motsatt, at andelen som tror det økonomiske resultatet vil endre seg i positiv retning eller at det ikke vil bli noen endring, har gått noe ned. I 2022 oppgir fire av ti bønder at de tror det økonomiske resultatet vil endre seg i negativ retning.

Figur 8. Figuren viser andel som tror det økonomiske resultatet fra gårdsdriften vil endre seg i positiv, negativ eller ingen retning de neste fem årene. Utvikling fra 2016 – 2022. I prosent. (n= 15 829).

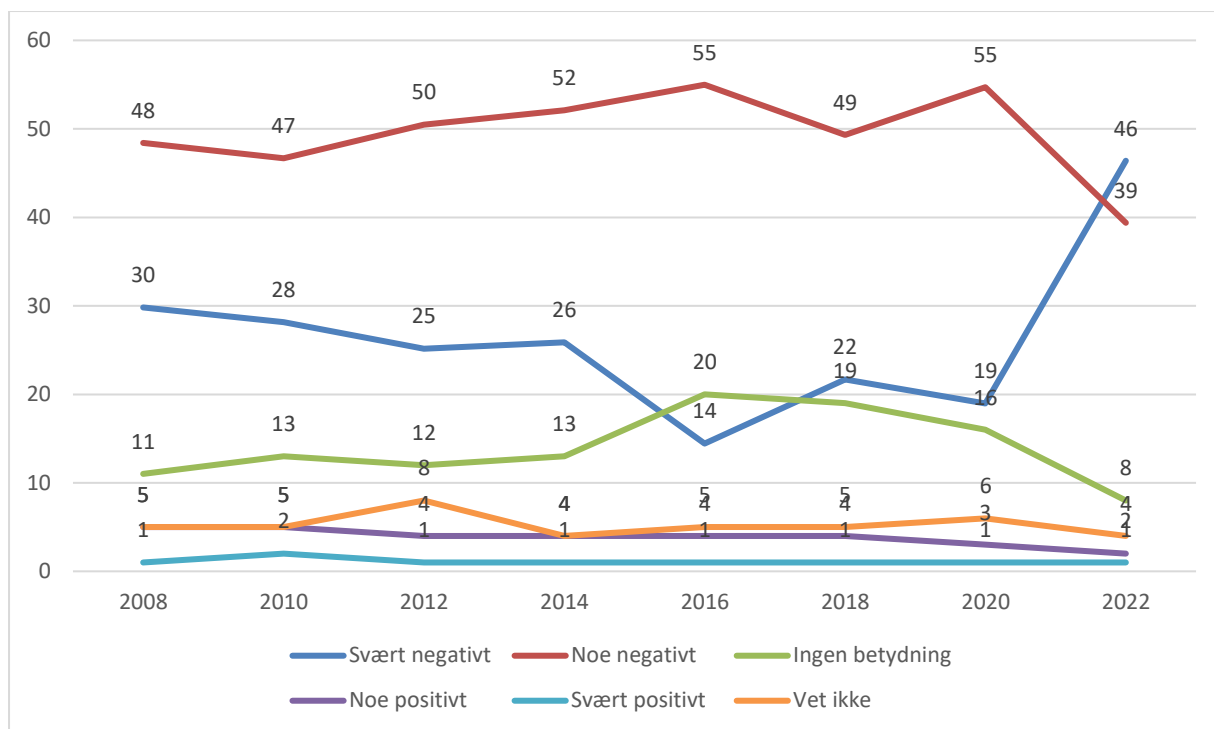
Det er også en økende andel som tror «husstandens totale økonomiske situasjon» vil endre seg i negativ retning framover, noe vi kan se i Figur 9 nedenfor. I 2022 var det for første gang flere bønder som oppga at de tror husstandens økonomiske situasjon vil endre seg i negativ retning enn i positiv retning. Det er imidlertid verdt å merke seg at andelen som tror *husstandens* totale økonomiske situasjon vil endre seg i negativ retning er vesentlig lavere enn andelen som tror det økonomiske resultatet fra *gårdsdriften* vil endre seg i negativ retning.

Figur 9. Figuren viser andel som tror husstandens totale økonomiske vil endre seg i positiv, negativ eller ingen retning de neste fem årene. Utvikling fra 2016 – 2022. I prosent. (n= 15 866).

Ett av temaene som har vært mye i fokus det siste året er strømprisene. Som nevnt er dette en av innsatsfaktorene som har ført til ekstraordinære utgifter for mange bønder. Staten vedtok å kompensere bøndene for de økte strømutgiftene (Landbruks- og matdepartementet, 2022b), men kun opp til et visst nivå (20 000 kWt/måned). Flere bønder oppgir å overstige dette nivået betraktelig. Bøndenes vurdering av den økonomiske utviklingen fremover har blitt mer pessimistisk, og energiprisen er en sentral del av kostnadsbildet for mange bønder.

Figur 10 viser hvordan bønder tror at økte energipriser vil påvirke gårdsbruket de neste ti årene. Figuren viser utvikling fra 2008 til 2022. Med noen unntak har svarfordelingen vært forholdsvis stabil i hele tidsperioden, mens det ikke overraskende har vært kraftige endringer fra 2020 til 2022. Andelen bønder som oppgir at de tror økte energipriser vil påvirke gårdsbruket «svært negativt» har økt med hele 27 prosentpoeng mellom 2020 og 2022. Enda kraftigere utslag ville det nok vært dersom vi hadde brutt ned data på de ulike strømregionene og sett på regionene i Sør-Norge. Overordnet viser figuren hvordan bønder (naturlig nok) i større grad enn tidligere anser energiprisen som en helt sentral faktor for gårdsdriften framover.

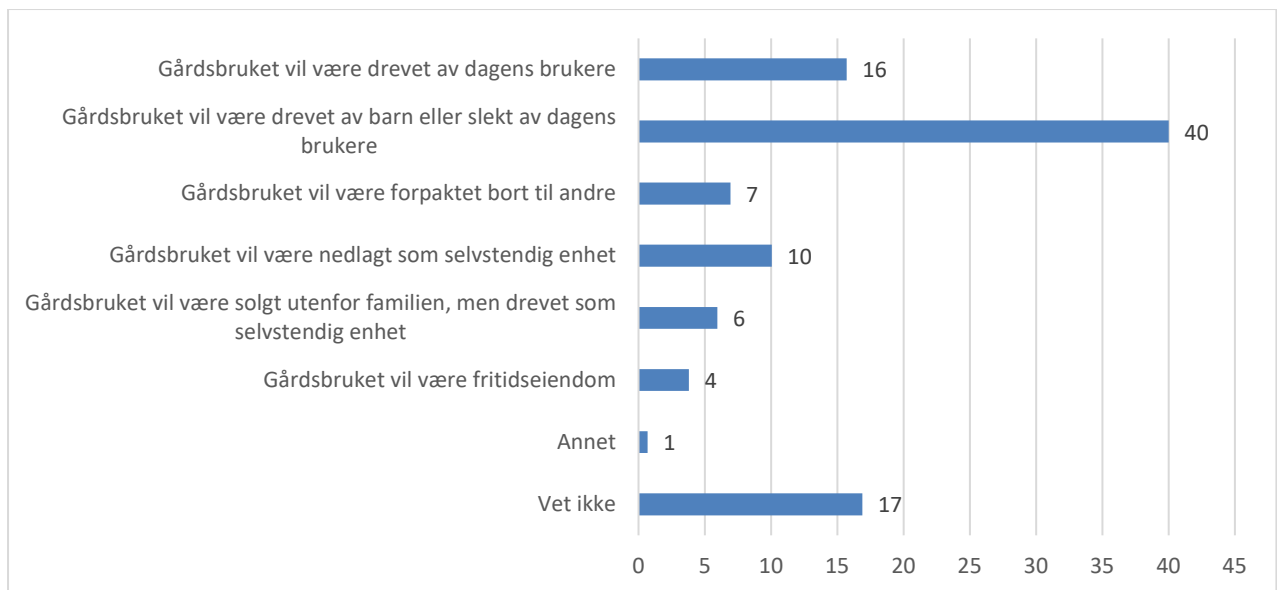
Figur 10. Figuren viser hvordan bønder tror økte energipriser vil påvirke gårdsbruket de neste 10 årene (Tall fra undersøkelsene 2008-2022). I prosent. (n=10 751)

3.2 Framtidsutsikter

3.2.1. Framtidsutsikter for gårdsbruket

Bøndenes framtidsutsikter kan hevdes å være påvirket av blant annet tidligere erfaringer, politiske signaler og ulike forhold knyttet til gården og produksjonen. Framtidsutsiktene kan også være påvirket av hvordan bøndene tolker «nå-situasjonen» og hvordan de på bakgrunn av dette forventer at ting vil utvikle seg i tiden framover. Koronapandemien, krigen i Ukraina, renteøkninger og høye eller ustabile priser på strøm, drivstoff og andre viktige innsatsfaktorer er noen av forholdene som i 2022 kan påvirke framtidsutsiktene. Det er derfor interessant å se hvordan bøndene i 2022 betrakter framtiden, og hvordan dette har utviklet seg over tid.

Figur 11 viser hvilke av alternativene som inngår i figuren som bøndene regner med er det mest sannsynlige utviklingstrekket 20 år fram i tid.

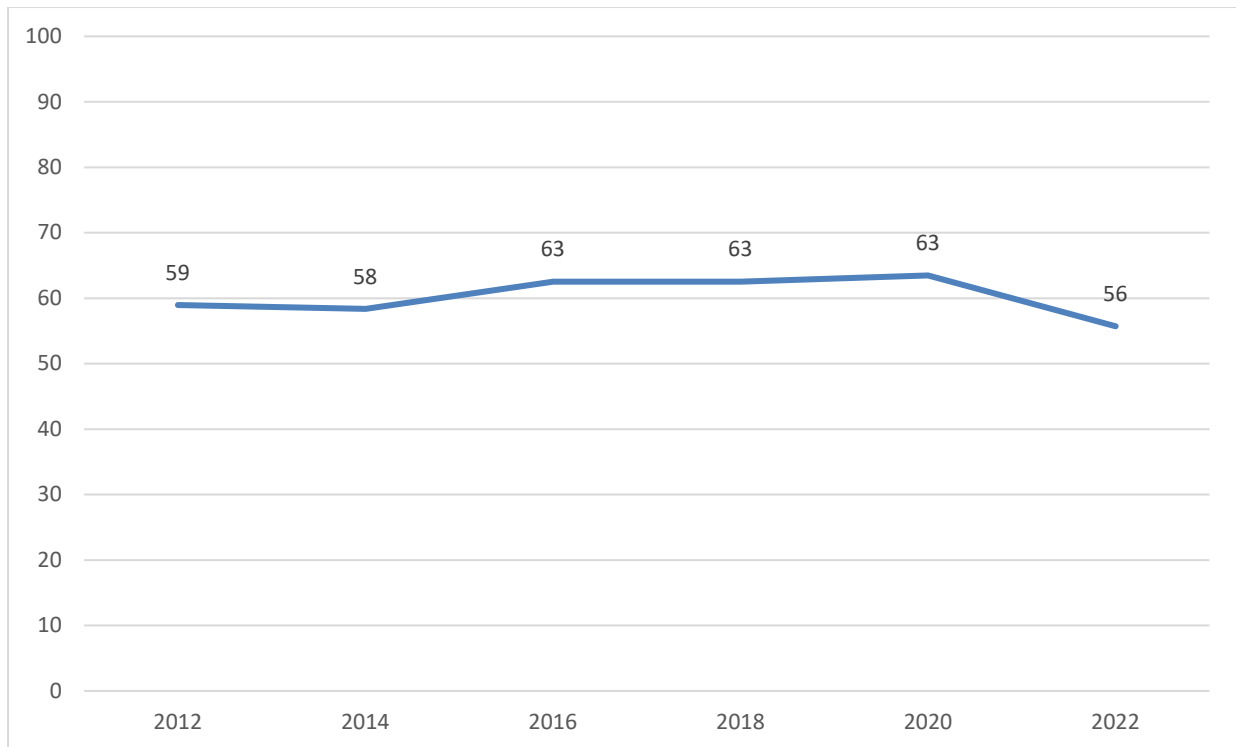

Figur 11. Figuren viser svarfordelingen på følgende spørsmål: «Hvilket av følgende alternativer regner du med er mest sannsynlig for ditt gårdsbruk om tjue år?». 2022. I prosent. (n=1025).

Overordnet kan vi se at flest regner med at gårdsbruket enten vil være drevet av dagens brukere eller av barn/slekt av dagens brukere (totalt 56 prosent). Videre er 17 prosent usikre, mens øvrige regner med gårdsbruket enten vil være forpaktet bort til andre, nedlagt, solgt utenfor familien, eller blitt omgjort til fritidseiendom.

For å sette disse tallene i perspektiv: Med utgangspunkt i dagens 36 115 gårdsbruk som er drevet av personlige brukere, tilsvarer dette at rundt 20 200 bønder fortsatt tror at gårdsbruket 20 år fram i tid vil være drevet av dagens brukere eller av barn/slekt av dagens brukere, 2500 tror gårdsbruket vil være forpaktet bort, mens rundt 3600 tror gårdsbruket vil være nedlagt som selvstendig enhet. I tillegg har man i overkant av 6000 gårdsbruk som er usikre og kan helle i ulike retninger. Det er imidlertid usikkerhet knyttet til en slik aggregering, særlig på grunn av tidspunktet der det er store økonomiske svingninger nasjonalt og internasjonalt.

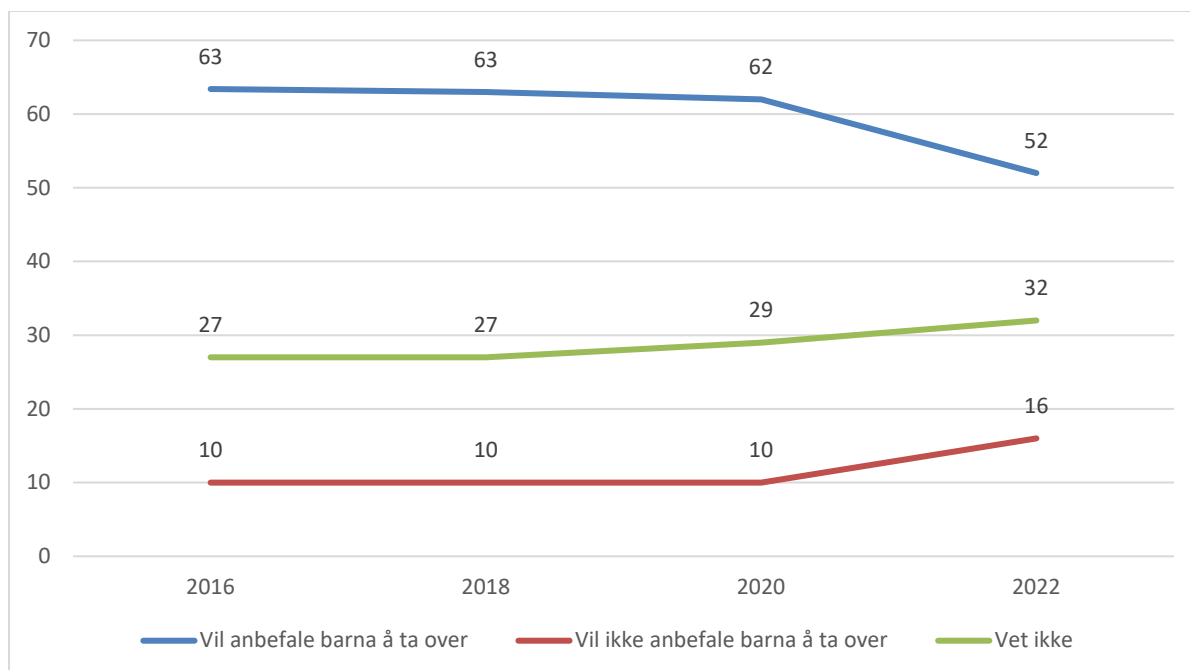
Hvordan har dette utviklet seg over tid? Dersom vi tar utgangspunkt i videre drift i familien, og slår sammen de som regner med at bruket 20 år fram i tid enten vil være drevet av dagens brukere eller av barn/slekt av dagens brukere, gir det en indikasjon på «optimisme» for videre familiedrift (se Figur 12).

Figur 12. Figuren viser andel bønder som oppgir det som mest sannsynlig utfall at bruket vil være drevet av enten dagens brukere eller barn/slekt av dagens brukere 20 år fram i tid. Øvrige kategorier er oppgitt i Figur 11. Utvikling fra 2012-2022. I prosent. (n=7422).

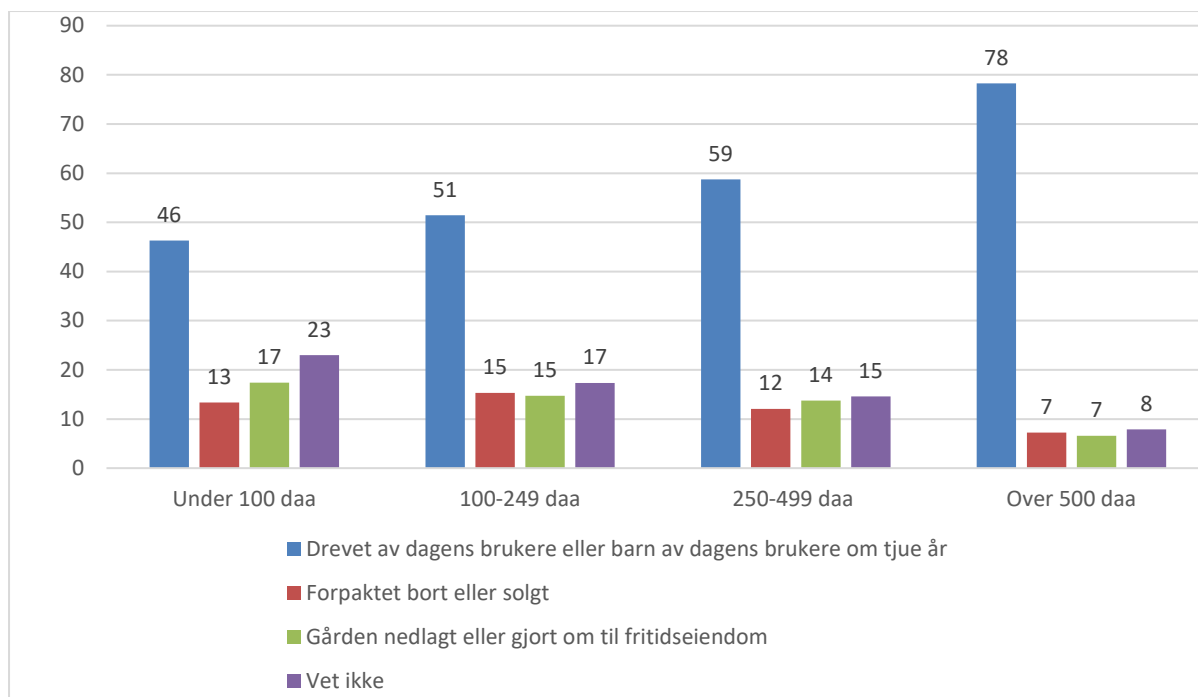
Vi ser at det overordnet har vært en svært stabil andel fra 2012 til 2022 som oppgir at de regner med det vil være videre drift på gårdsbruket. Selv om det har vært en viss nedgang fra 2020 til 2022, kan denne betraktes som beskjeden gitt de store økonomiske endringene. Samtidig er den på sitt laveste nivå så lenge spørsmålet har vært inkludert i Trendundersøkelsen. Det er imidlertid viktig å merke seg at spørsmålet går på videre drift i *familien*, og at øvrige forhold inkluderer både videre drift utenfor familien og usikkerhet («vet ikke»-kategori).

På spørsmål om bøndene vil anbefale noen av sine barn å ta over bruket ser vi et noenlunde lignende mønster. Figur 13 viser at andelen bønder som vil anbefale barna å overta bruket har gått ned de siste fire årene. Fra 67 prosent i 2018, har andelen som anbefaler barna å ta over gått ned til 54 prosent i 2022. Andelen som *ikke* vil anbefale barna dette har økt fra 8 prosent i 2020 til 15 prosent i 2022, mens andelen som er usikre («vet ikke») har økt fra 29 til 31 prosent. Figuren viser svarfordelingen på spørsmålet for bønder i alle aldre og med barn i ulike aldre, og bør følgelig tolkes forsiktig.

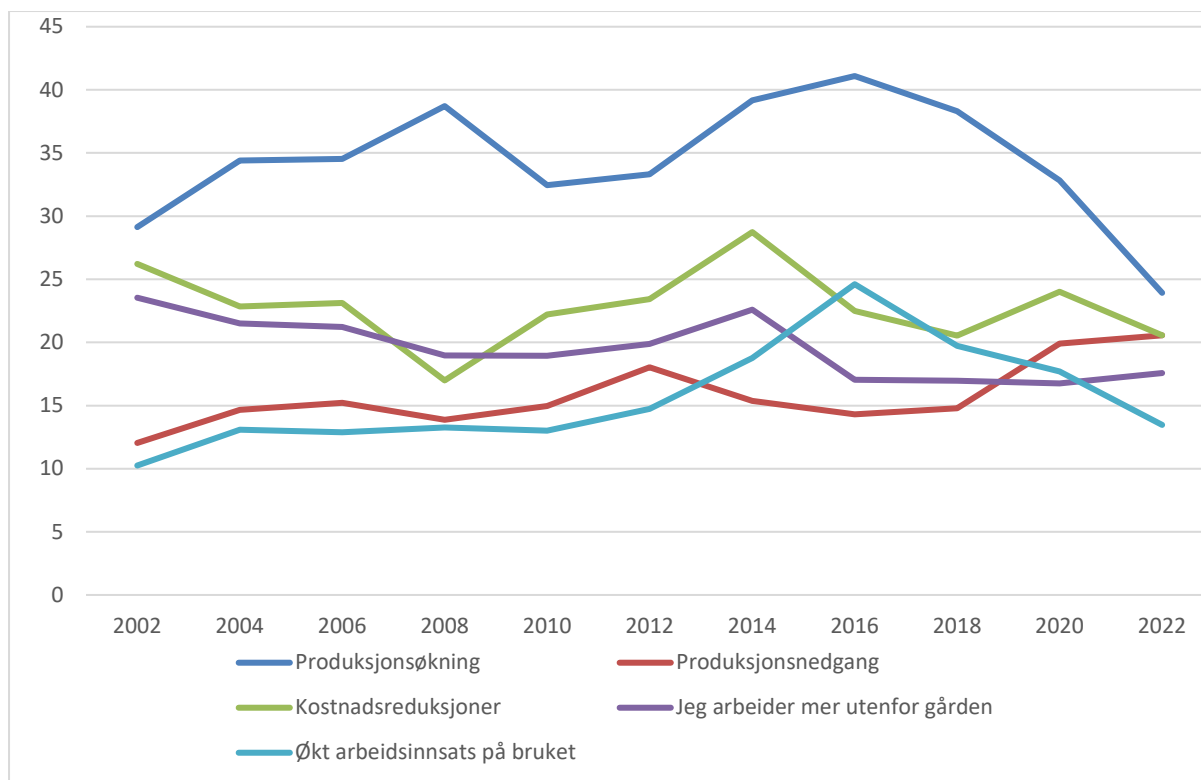
Figur 13. Figuren viser utviklingen i fordelingen av bønder som enten vil, ikke vil eller er usikre på om de vil anbefale barna å ta over bruket. I prosent. (n=4120).

I Figur 14 nedenfor har vi slått sammen noen svarkategorier. Den første kategorien viser de som enten tror gården drives av dagens brukere eller drives av barn eller slekt av dagens brukere om tjue år. Den andre kategorien er slått sammen av de som tror gården enten er forpaktet bort eller solgt. Den tredje kategorien inneholder de som tror gården er nedlagt eller gjort om til fritidseiendom (dette kan likevel bety at jorda er i drift, men at gårdsbygningene er skilt fra landbruksjorda som tilhører eiendommen). Den siste kategorien består av de som har svart at de ikke vet. Dersom vi deler bøndene inn i grupper med ulik mengde areal i drift ser vi at det er en sammenheng mellom størrelse på gården og videre fremtidsutsikter. Andelen bønder som tror at gården vil være drevet av dagens brukere eller barn av dagens brukere om tjue år, vokser i takt med størrelsen på gården. Hele 78 prosent av bøndene med areal på over 500 dekar forventer at gården fortsatt er innad i familien om tjue år. For bønder med gårder under 100 dekar er det under halvparten som tror det samme. Blant gårder opp til 500 dekar er det flere som ser det som sannsynlig at gården er forpaktet bort, solgt, nedlagt eller gjort om til fritidseiendom enn de over 500 dekar. Ifølge SSB (2022b) var gjennomsnittlig areal per jordbruksbedrift i 2021 258 dekar.

Figur 14. Figuren viser svarfordelingen på spørsmålet: «Hvilket av følgende alternativer regner du med er mest sannsynlig for ditt gårdsbruk om tjue år?» fordelt på ulike grupper av gårdsstørrelser. I prosent (n=1008).

Figurene over viste hva bøndene regnet som mest sannsynlig utvikling for gårdsbruket om tjue år. Figur 15 nedenfor viser mulige utviklingstrekk i et kortere tidsperspektiv (fem år) og hvordan dette har endret seg over tid. Her ser vi at bøndenes forventninger er i stadig endring. Den utviklingsbanen som er mest påfallende er nedgangen i andel bønder som regner det som sannsynlig at de vil øke produksjonen på gården de neste fem årene. Dette går fra 41 prosent i 2016 til 24 prosent i 2022. Selv om noe av nedgangen fra 2020 til 2022 nok kan tilskrives de spesielle omstendighetene internasjonalt, som har hatt innvirkning på bøndenes kostnader, så var nedgangen allerede i gang fra 2016.

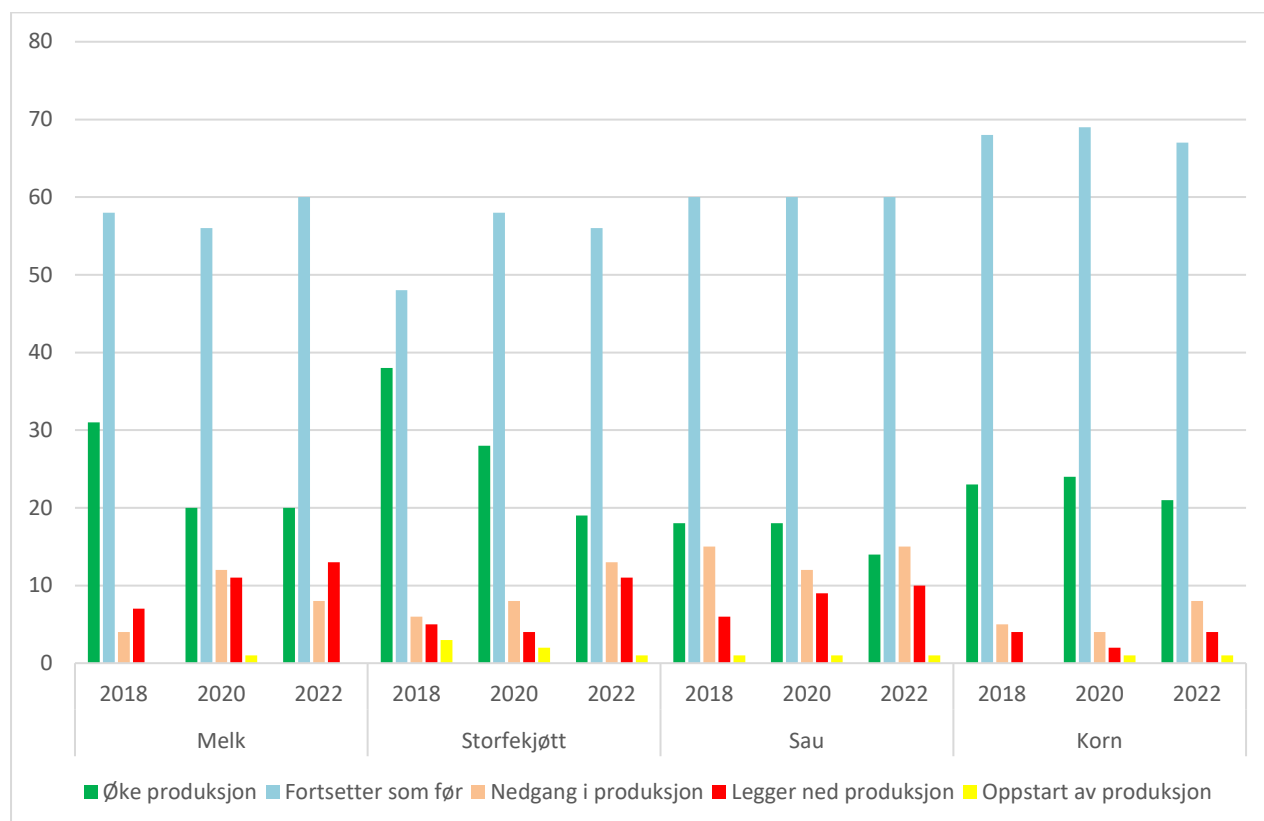
Figur 15. Figuren viser fordelingen på spørsmål om sannsynligheten ved mulige utviklinger for bonden/gårdsbruket årene 2002-2022. I prosent. (n=16.244).

Hvis vi tar utgangspunkt i antall jordbruksbedrifter i 2016 og 2021² (Statistisk Sentralbyrå, 2022), og sammenligner andelen som oppga at det var sannsynlig at de ville øke produksjonen de neste fem årene, så finner vi en nesten halvering av antall bønder som forventer produksjonsøkning. Dette tilsvarer rundt 16 000 bønder som anså det som sannsynlig at de ville øke produksjonen i 2016. Til sammenligning er tallet rundt 8600 bønder i 2022. Vurderinger om hvordan bruket skal drives de kommende årene er også avhengig av markedssituasjonen for de produktene gården produserer. Selv om eksempelvis melkeprodusenter og kjøttprodusenter opplever noen av de samme utfordringene som følge av økte kostnader, leverer de ulike produkter som igjen kan medføre noen forskjeller i hvordan de ser på fremtiden.

I Figur 16 har vi sett nærmere på produksjonsutviklingen for melk, storfekjøtt, sau og korn, i henholdsvis 2018, 2020 og 2022. Det er viktig å merke seg at tidsperioden her ikke uttrykt eksplisitt, men at spørsmålsformuleringen innebærer produksjonsutviklingen «framover». Selv om tallene her er noe mer usikre som følger

² Statistikk for 2022 var ikke publisert da rapporten ble skrevet.

av at vi bryter ned utvalget på produksjonsnivå, kan vi spore noen interessante utviklingstrekk.

Figur 16. Figuren viser hvordan bonden ser for seg utviklingen i de enkelte produksjonene framover. Tall fra 2018, 2020 og 2022. I prosent. (n=2240).

Uavhengig av produksjon forventer majoriteten av bøndene at de vil fortsette som før. For melk, storfe, og sau er det tilsynelatende en lavere andel bønder som tror de vil øke produksjonen i 2022 enn det var i 2018. Størst nedgang i andel som vil øke produksjonen har vært for storfekjøttprodusenter, der andelen har gått fra 38 prosent i 2018 til 19 prosent i 2022. Videre kan vi også se en svakt økende andel som oppgir at de regner med at de vil legge ned produksjonen, selv om disse endringene er forholdsvis marginale.

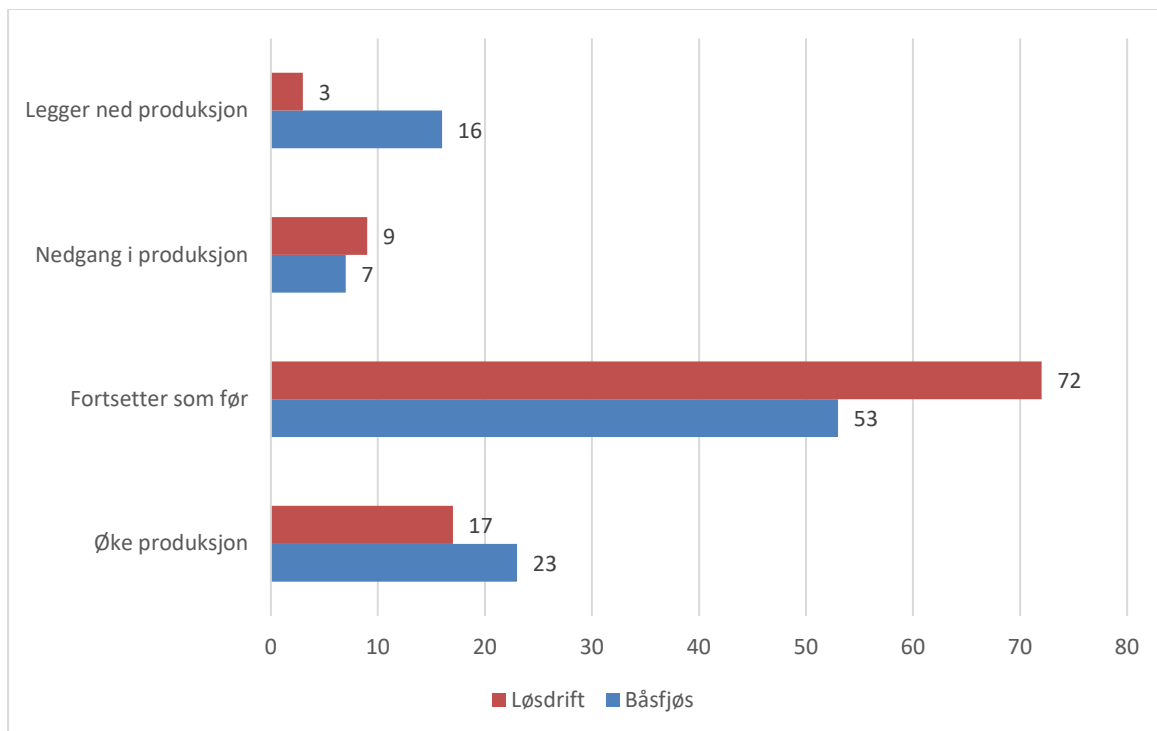
3.2.2. Fra bås- til løsdrift

I Trendundersøkelsen oppgir rundt 50 prosent av bøndene som driver med melkeproduksjon at de har bås-fjøs, mens resterende 50 prosent oppgir at de driver løsdrift. Med løsdriftskravet som trer i kraft 1. januar 2034 innebærer det at svært mange bønder står ovenfor kritiske og avgjørende valg om framtida i årene som kommer. Skal de investere i driftsbygninger tilpasset løsdriftskravet, legge om produksjonen, eller eventuelt legge ned drifta. En investering i løsdriftsfjøs kan

medføre en kostnad på mellom 147.000 og 386.000 per kuplass (Halland m.fl. 2021). Med andre ord vil det bli en svært stor kostnad for det enkelte bruket.

I Trendundersøkelsen deltok det 118 melkeprodusenter som driver i båsfjøs og 118 melkeprodusenter som har gått over til løsdrift. Selv om dette utgjør et forholdsvis lavt antall respondenter, og det kan være skjevheter i disse gruppene vi ikke kjenner til, vil vi argumentere for at det likevel er interessant å sammenligne disse to gruppene på enkelte nøkkelspørsmål om framtida, så lenge vi tolker funnene med forsiktighet. Hva tenker melkeprodusentene som fortsatt driver båsfjøs om framtida? Er de innstilt på å gå over til løsdrift eller ser de for seg å legge ned drifta? I de to neste figurene vil vi se nærmere på hvordan melkeprodusenter med båsfjøs og løsdrift ser for seg utviklingen framover.

Figur 17 viser fordelingen på spørsmålet om produksjonsutviklingen fordelt på melkeprodusenter med løsfjøs og båsfjøs. Figuren viser at det er en klar sammenheng mellom hvorvidt man driver melkeproduksjon i løsfjøs eller båsfjøs og hvordan man ser for seg produksjonsutviklingen framover. En mindre andel som driver båsfjøs ser for seg å fortsette som før (53 prosent) sammenlignet med de som har gått over til løsdrift (72 prosent), mens en større andel ser for seg å legge ned. I dette utvalget oppgir 16 prosent av melkeprodusentene med båsfjøs at de ser for seg å legge ned drifta, mot tre prosent for de med løsdrift. Samtidig ser vi at en noe større andel blant de som driver båsfjøs ser for seg å øke produksjonen (23 prosent) sammenlignet med de med løsdrift (17 prosent). Dette kan trolig knyttes til investeringer i forbindelse med løsdrift.

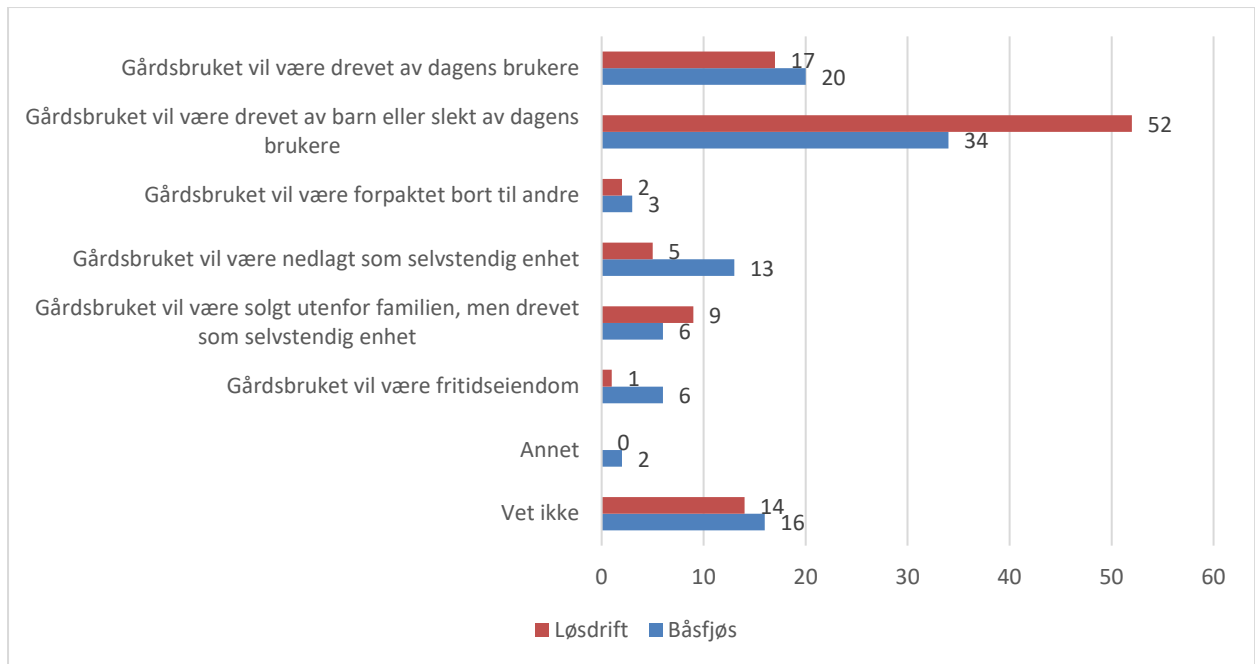
Figur 17. Produksjonsutvikling framover for melkeprodusenter med løs- og båsfjøs. I prosent³. (n=231).

På en side er det klare forskjeller på hvordan man ser for seg produksjonsutviklingen framover der en større andel som driver båsfjøs for eksempel ser for seg å legge ned. På en annen side er forskjellene likevel relativt beskjedne, og lavere enn forventet.

To forhold er imidlertid særlig viktig å merke seg når det gjelder figuren og spørsmålsformuleringen: a) Spørsmålet om produksjonsutviklingen framover gjelder *for melk*. Forhold som nedlegging kan likevel innebære at eventuelle andre produksjoner på gårdsdrifta vil bli opprettholdt eller at man ser for seg oppstart av andre produksjoner; b) det er i spørsmålsformuleringen ikke presisert noe tidsaspekt, som trolig forklarer hvorfor så mange som driver båsfjøs oppgir at de ser for seg å «fortsette som før».

Dette medfører at vi ønsker å se nærmere på spørsmålet om hvilke av de ulike svaralternativene man ser for seg er mest sannsynlig 20 år fram i tid. Med andre ord hva man ser for seg skjer med gårdsdrifta også *etter* løsdriftskravet i 2034. Svarfordelingen på spørsmålet for melkeprodusenter med båsfjøs og løsdrift er oppsummert i Figur 18.

³ Kji-kvadrat-test: $X^2(3, N = 231) = 16.3, p = 0.001$.

Figur 18. Figuren viser svarfordelingen på følgende spørsmål: «Hvilket av følgende alternativer regner du med er mest sannsynlig for ditt gårdsbruk om tjue år?». Fordeling for melkeprodusenter med løs- og båsfjøs. I prosent (n=232)⁴.

Dersom vi legger sammen de to øverste kategoriene i figuren, finner vi at totalt 54 prosent av melkeprodusentene som driver båsfjøs oppgir at gårdsbruket 20 år fram i tid mest sannsynlig vil være drevet av enten dagens brukere eller av barn/slekt av dagens brukere. Dette er en lavere andel enn melkeprodusentene med løsdrift (69 prosent), noe som er som forventet ettersom de med løsdrift i større grad allerede har valgt å investere i nye driftsbygninger. Dette innebærer med andre ord at 46 prosent av melkeprodusentene med båsfjøs ikke anser det som mest sannsynlig at gårdsbruket vil være drevet av dagens brukere eller barn/slekt av dagens brukere. Disse anser det enten som mest sannsynlig at bruket vil være nedlagt som selvstendig enhet (13 prosent), solgt utenfor familien (6 prosent), være fritidseiendom (6 prosent), forpaktet bort til andre (3 prosent) eller annet (2 prosent). I tillegg oppgir 16 prosent at de er usikre («vet ikke»).

Oppsummert kan vi litt overordnet argumentere for at det en forholdsvis stor andel melkeprodusenter som driver båsfjøs som ser for seg å legge ned, og mange er usikre. Likevel er det svært mange som ser for seg å fortsette drifta innad i familien 20 år fram i tid. Det er likevel viktig å tolke disse tallene med forsiktighet som følger av at antallet melkeprodusenter med henholdsvis bås- og løsdrift er forholdsvis lavt. I tillegg er

⁴ Kji-kvadrat-test: $\chi^2(7, N = 232) = 15.6, p = 0.029$.

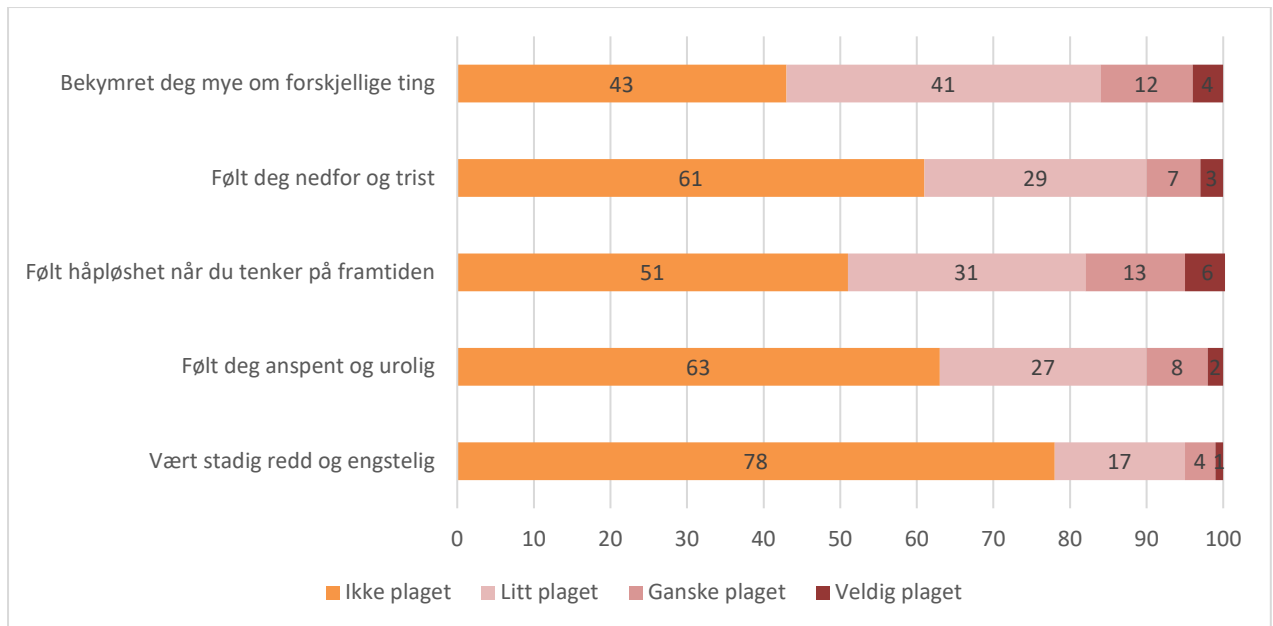
tidshorizonten på dette spørsmålet svært lang, og det er mye som kan skje blant annet med tanke på den lovede inntektsopptrappingen og når det gjelder støtteordninger for ombygging av driftsbygninger.

3.3 Bondens helse og livskvalitet

Tilstanden i jordbruket og for bøndene har i tillegg til økonomiske og driftsmessige forhold også en helsemessig side, både fysisk og psykisk. Livskvalitet, trivsel og det å leve et godt liv er viktige stikkord for hvordan en har det. Vi skal i dette delkapittelet se nærmere på ulike forhold knyttet til bondens helse og livskvalitet. Hvordan har den norske bonden det i 2022, og hvordan har utviklingen vært over tid?

I Trendundersøkelsen inngår det et spørsmålsbatteri som er mye brukt for å måle grad av psykiske plager i spørreskjemaer (Hopkins symptom checklist, HSCL-5). Mer spesifikt inneholder spørsmålsbatteriet ulike spørsmål om man i løpet av de siste to ukene har opplevd plager i form av bekymringer, uroligheter, engsteligheter og lignende. Svarene er oppsummert i Figur 19.

Som vi ser i figuren oppgir 57 prosent at de i en eller annen grad (litt/ganske/veldig) er plaget med at de har «bekymret seg mye om forskjellige ting» i løpet av de siste 14 dagene. Videre oppgir henholdsvis 39 og 49 prosent at de i en eller annen grad har vært plaget med å føle seg nedfor og trist, eller følt håpløshet når man tenker på framtiden. Totalt 37 prosent oppgir at de i en eller annen grad har vært plaget med å føle seg anspent og urolig, mens 22 prosent oppgir det samme når det gjelder å være stadig redd og engstelig. Det er viktig å merke seg at de fleste som ikke er plaget, oppgir at de kun er «litt plaget» av disse forholdene. Samtidig oppgir eksempelvis over en av ti bønder at de er ganske plaget med bekymringer og/eller håpløshet når de tenker på framtiden, noe som er en forholdsvis stor andel.

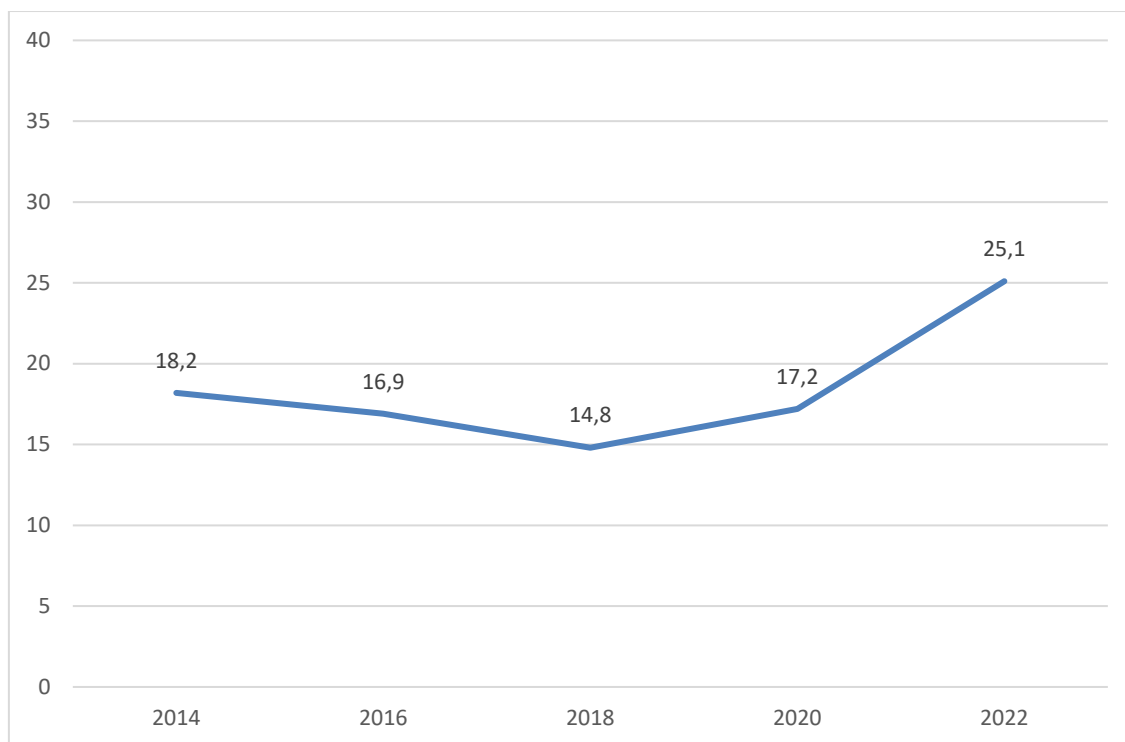

Figur 19. Figuren viser svarfordeling på følgende spørsmål: «I hvor stor grad har du vært plaget med noe av det som er nevnt nedenfor i løpet av de siste 14 dagene?». I prosent.

En tradisjonell tilnærming til spørsmålsbatteriet har vært å summere svarene på en skala, der man beregner et gjennomsnitt, og anser at de som har en gjennomsnittsskår over et visst nivå⁵ har psykiske plager. Dersom vi gjør det for svarene i 2022 finner vi at 25 prosent av bøndene har det som kan karakteriseres som «psykiske plager» (psychological distress). Alene er det noe begrenset hva dette sier, ettersom andelen er forholdsvis sårbar for hvor man setter skjæringspunktet for hvem man anser som å ha psykiske plager og ikke. Fra tidligere forskning vet vi at bønder er en yrkesgruppe som er særlig utsatt for å ha ulike psykiske helseutfordringer (Hounsoum m.fl. 2012), selv om vi ikke her har gjort en nærmere sammenligning opp mot andre yrkesgrupper. Ser vi denne andelen over tid, har vi imidlertid et sammenligningsgrunnlag for å si noe om utviklingen over tid, noe som er gjort i Figur 20.

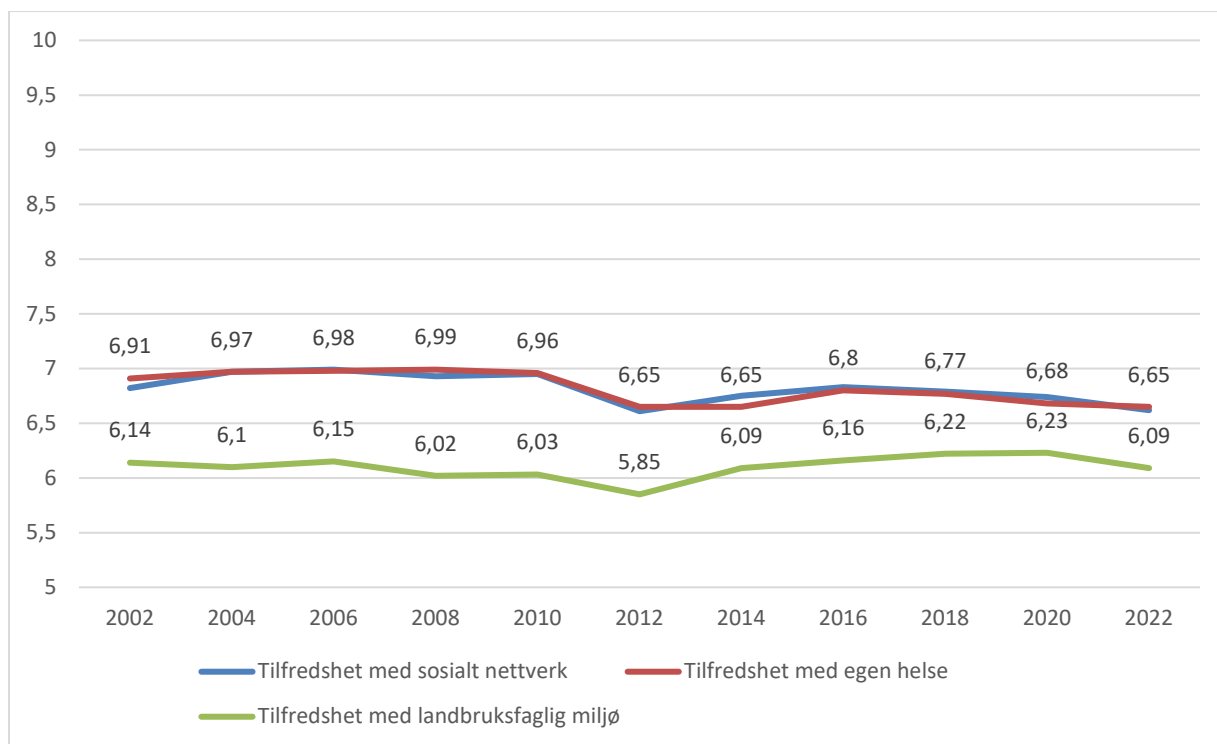
Figuren viser andel bønder med psykiske plager fra 2014 til 2022. Overordnet har andelen vært noenlunde stabil fra 2014 til 2020. De moderate forskjellene fra 2018 til 2020 kan skyldes tilfeldigheter i utvalgene, og er innenfor feilmarginene. Vi ser imidlertid en markant økning fra 2020 til 2022 i andelen bønder som kan anses å ha psykiske plager.

⁵ Cutoff på 2.0 gjelder for HSCL-5 (Strand et al., 2003).

Figur 20. Figuren viser andel bønder med psykiske plager. Utvikling fra 2014 – 2022. I prosent. (n=5947).

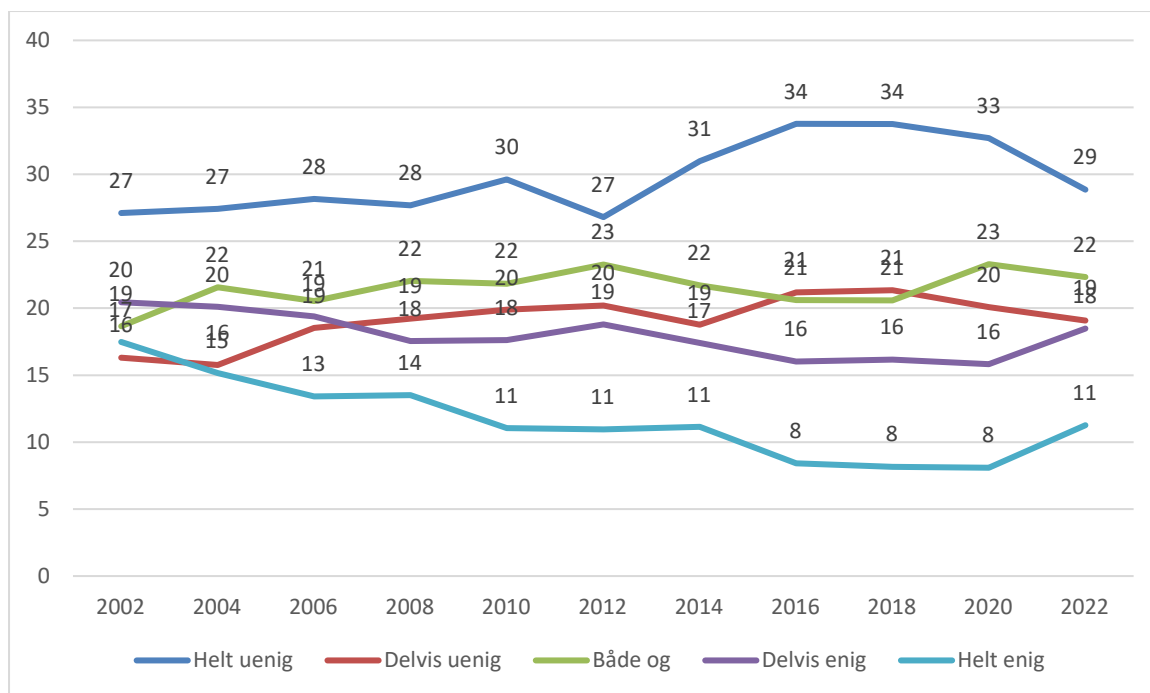
Selv om vi ikke har datagrunnlag for å hevde at forhold som økte gjødsel- og drivstoffpriser påvirker bondens psykiske helse, er det ikke unaturlig å anta at den økonomiske og driftsmessige usikkerheten kan være blant forhold som påvirker bøndernes psykiske helse. «Følt håpløshet når du tenker på framtiden» er blant forholdene som en betydelig andel bønder oppgir å være plaget av, noe som trolig for mange også kan knyttes til økonomiske forhold og usikkerhet.

Figur 21. Figuren viser gjennomsnittlig tilfredshet med ulike forhold ved livet som gårdbruker på en skala fra 1 (svært utilfreds) til 10 (svært tilfreds).

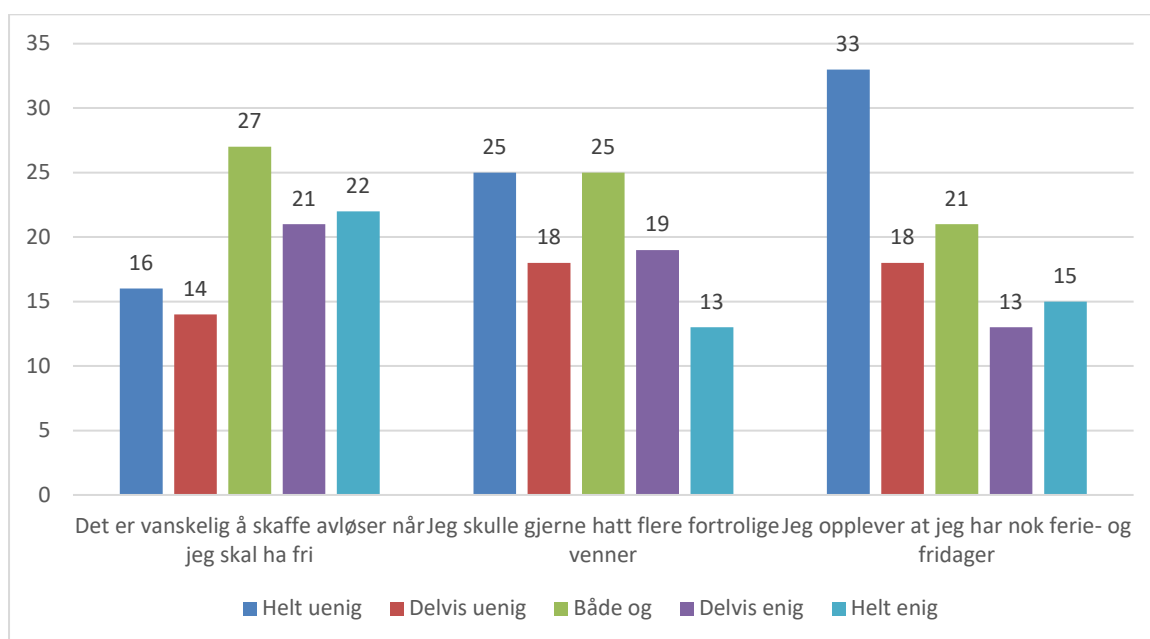
Videre viser Figur 21 utviklingen i bøndenes gjennomsnittlige tilfredshet med egen helse, det landbruksfaglige miljøet og det sosiale nettverket de befinner seg i – fra 2002 til 2022. Vi kan observere at den gjennomsnittlige tilfredsheten med alle forholdene har holdt seg svært stabilt gjennom hele 20-årsperioden fra 2002 til 2022. Bønder er generelt litt mer fornøyd med egen helse og sosiale nettverk enn de er med det landbruksfaglige miljøet, selv om forskjellen er liten.

I Trendundersøkelsen har vi flere spørsmål som dreier seg om bondens hverdag og hva de tenker om sin egen ferie, fritid og sosiale kontakt. Som gårdbruker tilbringer man mange timer alene, bl.a. i traktoren og i fjøset. Vi har derfor spurt bøndene om de føler seg ensomme. Som vi ser i figuren nedenfor har det vært noen svingninger i de enkelte svarkategoriene, men det overordnede mønsteret er stabilitet. I 2022 svarer 48 prosent at de er helt eller delvis uenig i påstanden om at de føler seg ensomme som gårdbruker. Til sammenligning har 29 prosent svart at de er helt eller delvis enig.

Figur 22. Figuren viser utviklingen av fordelingen til svar på påstanden «Jeg føler meg ofte ensom som gårdbruker». I prosent. (n=15 551).

Nedenfor har vi sett på bøndenes respons på flere påstander knyttet til livskvalitet og fritid. 43 prosent av bøndene oppgir at de er helt eller delvis enig i at det er vanskelig å skaffe avløser når de skal ha fri. 1 av 3 oppgir at de er helt eller delvis enig i at de gjerne skulle hatt flere fortrolige venner, mens drøyt halvparten oppgir at de er helt eller delvis uenige i påstanden om at de har nok ferie- og fridager.

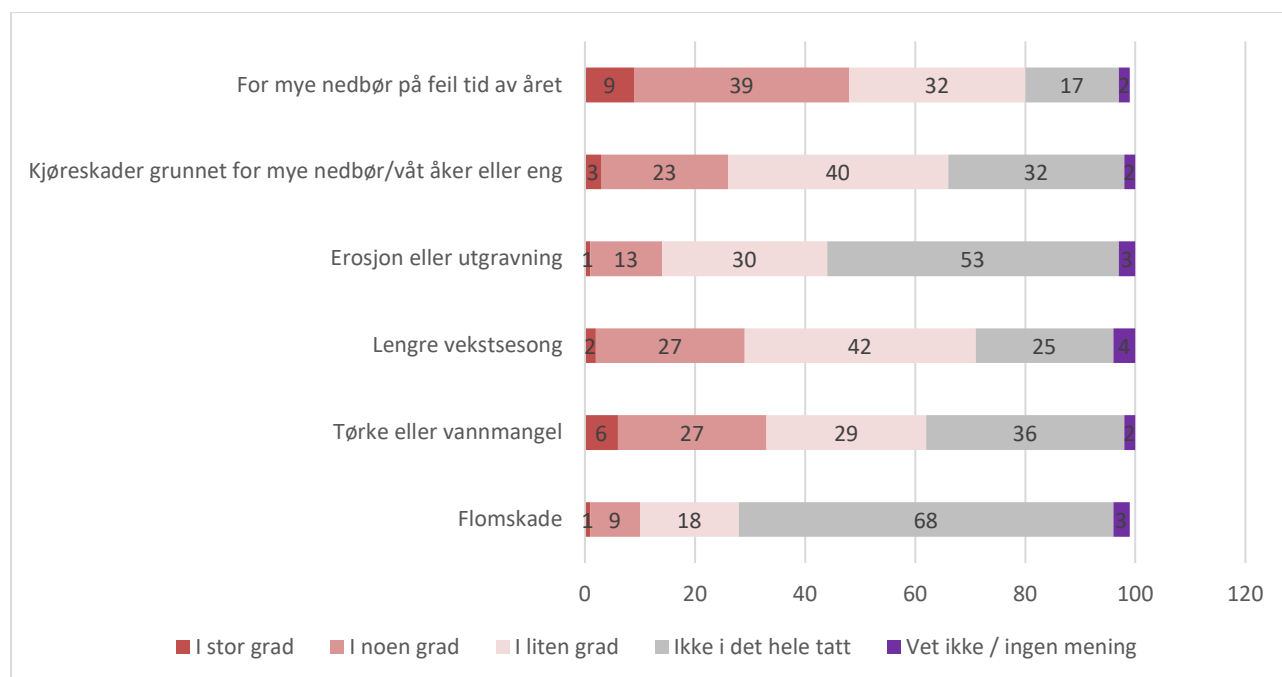
Figur 23. Figuren viser fordelingen av bøndene på en del påstander om bøndenes livskvalitet og fritid (2022). I prosent.

3.4 Klima og landbruk

I dette kapittelet vil vi se nærmere på klimaendringer, holdninger til klimarelaterte saker og klimagassreducerende tiltak hos bonden. I 2019 ble Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, og myndighetene enige om et mål om reduksjoner i klimagassutslipp og binding av karbon i perioden 2021-2030. I april 2020 ble det utarbeidet en klimaplan av landbruket, der det beskrives hvordan utslippskutt skal skje innen 2030 (Landbruks- og matdepartementet, 2019; Norges Bondelag, 2020).

3.4.1 Klima og produksjon

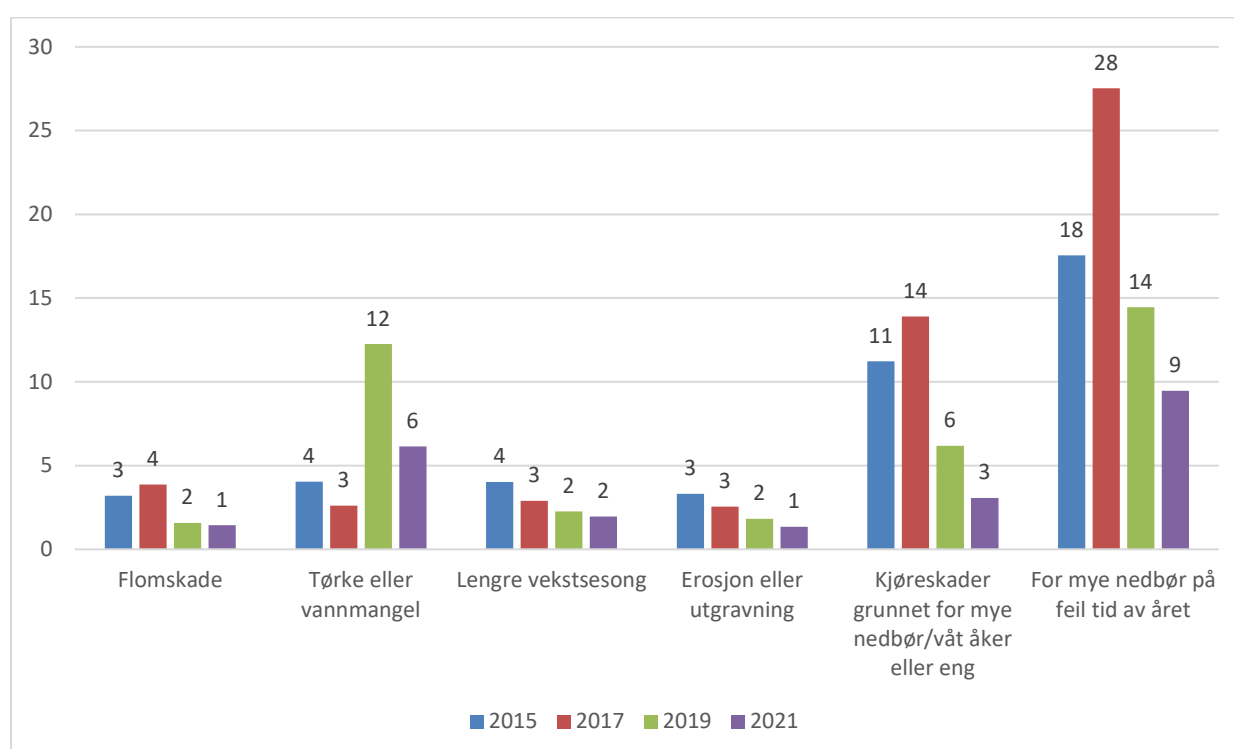
Ekstremvær og nedbør et gitt år kan ikke nødvendigvis direkte knyttes til klimaendringer. Samtidig vet vi at med klimaendringer så vil vi få stadig mer ekstremvær, noe som vil få konsekvenser for norsk matproduksjon. I Trendundersøkelsen har vi derfor siden 2016 stilt bøndene spørsmål om i hvilken grad ulike klimatiske forhold har påvirket produksjonen det siste året. Figur 24 viser fordelingen på dette spørsmålet i 2022-undersøkelsen.

Figur 24. Figuren viser hvilke forhold som har påvirket produksjonen til bøndene siste år (dvs. 2021). I prosent.

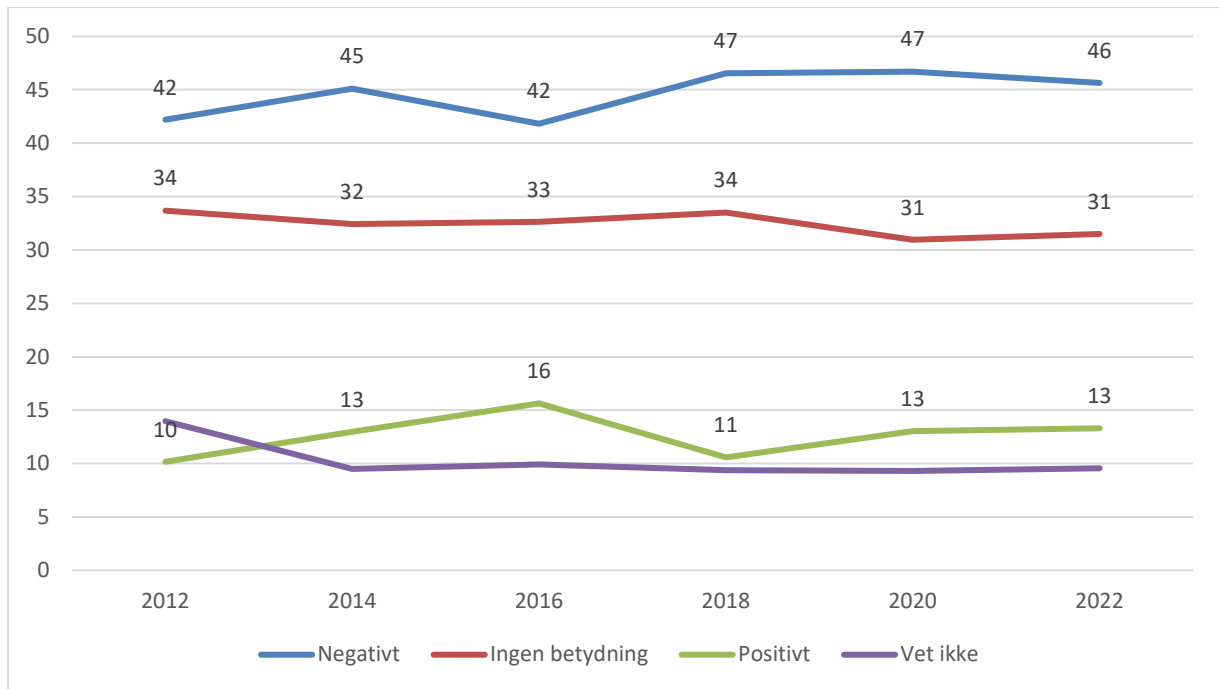
For mye nedbør på feil tid av året var det flest oppgitt som forhold som påvirket produksjonen det siste året. Videre opplevde også rundt en av fire at kjøreskader grunnet for mye nedbør/våt åker eller eng påvirket produksjonen i noen eller stor grad. Erosjon eller utgravning, lengre vekstsesong, samt tørke eller vannmangel var også forhold som for enkelte var av stor betydning.

Figur 25 viser fordelingen på dette spørsmålet siden 2016, der vi ser på andel som oppgir at forholdet har påvirket produksjonen «i stor grad» det siste året. Tidsserien i figuren gjenspeiler derfor de aktuelle årene de ble bedt om å ta stilling til. Jevnt over oppgir flest at for mye nedbør på feil tid av året påvirket produksjonen i stor grad. Dette var særlig tilfelle i 2017 der nesten en av tre bønder oppga at det påvirket produksjonen i stor grad. Kjøreskader på åker eller eng påvirker også produksjonen i stor grad hos en relativt stor andel bønder. Særlig var dette tilfelle i 2015 og 2017. Sommeren 2018 er ofte blitt referert til som «tørkesommeren», og hadde nok definitivt kommet til syne dersom bøndene skulle svart for hvorvidt tørke eller vannmangel påvirket produksjonen det året. Vi kan imidlertid merke oss at 12 prosent i 2019 svarte at tørke eller vannmangel påvirket produksjonen i stor grad.

Figur 25. Figuren viser andel bønder som oppgir at ulike forhold «i stor grad» har påvirket produksjonen siste år. I prosent.

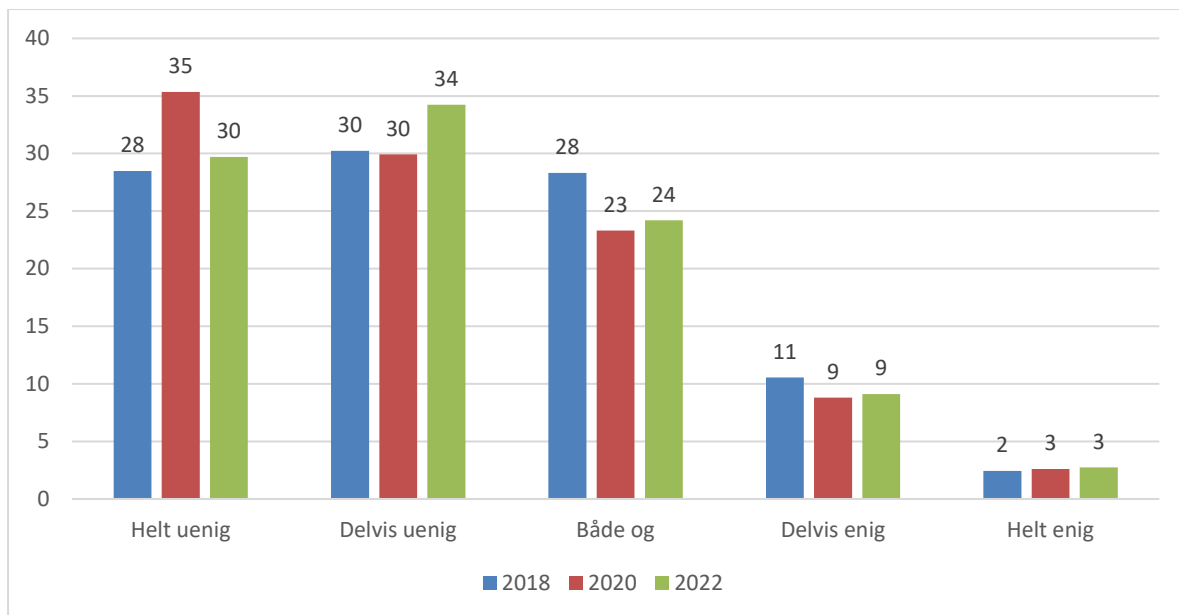
Utviklingen i hvordan bønder anser konsekvensene av klimaendringer for sitt bruk ser ut til å holde seg relativt stabil. I figuren nedenfor ser vi at knapt 50 prosent tror at klimaendringene vil påvirke deres bruk negativt. I overkant av 10 prosent tror klimaendringer vil ha en positiv effekt på bruket, mens drøyt 30 prosent tror det ikke vil ha noen betydning.

Figur 26. Figuren viser fordelingen blant bønder på spørsmål om hvordan de tror klimaendringer vil påvirke deres bruk årene 2012-2022. I prosent.

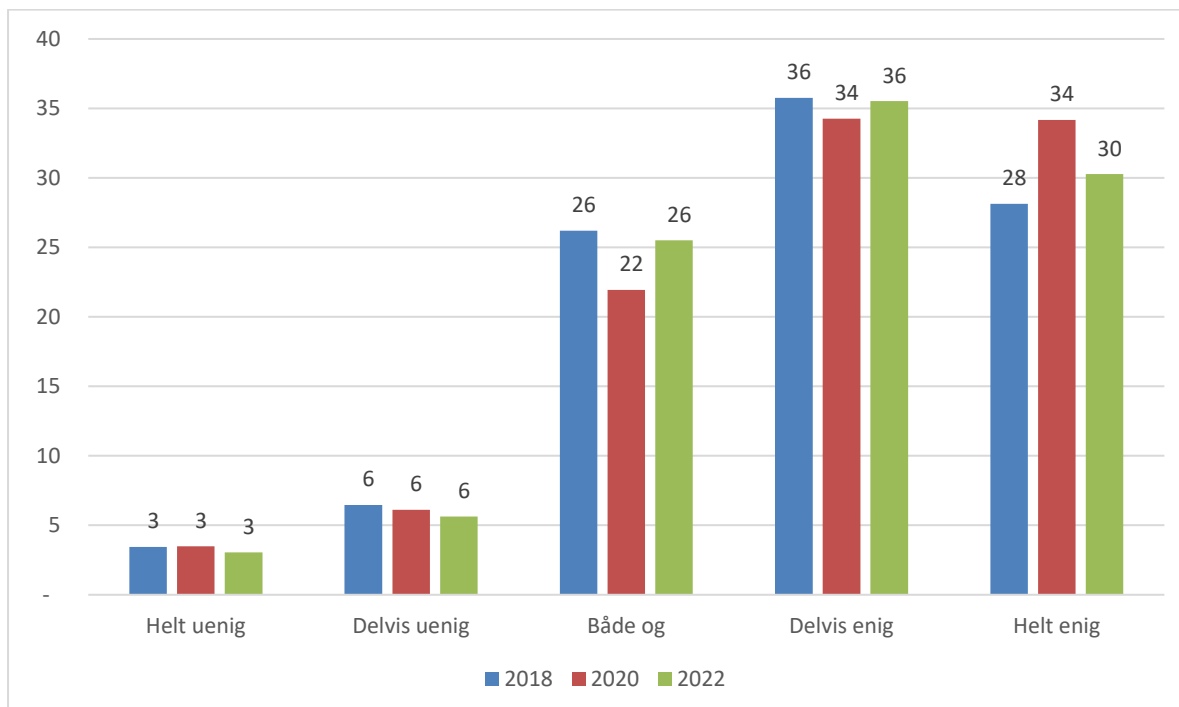
3.4.2 Holdninger til klima

Vi skal nå se nærmere på bøndernes holdninger til klima. Figur 27 viser utviklingen i fordelingen av holdninger til påstanden «Det er alt for store utslipp av klimagasser fra norsk landbruk» fra 2018 til 2022. To interessante forhold kan bli oppsummert fra figuren. For det første oppgir et flertall av bøndene at de er uenige i påstanden. I 2022 oppga 64 prosent at de var delvis eller helt uenig i påstanden, mens 12 prosent var delvis eller helt enig. Det er viktig å merke seg at spørsmålsformuleringen inneholder «alt» for store utslipp av klimagasser, og det er grunn til å anta at fordelingen ville vært noe annerledes dersom man hadde utelatt ordet «alt». Det andre vi kan se i figuren er at det er en forholdsvis stor stabilitet i spørsmålet i denne fireårsperioden.

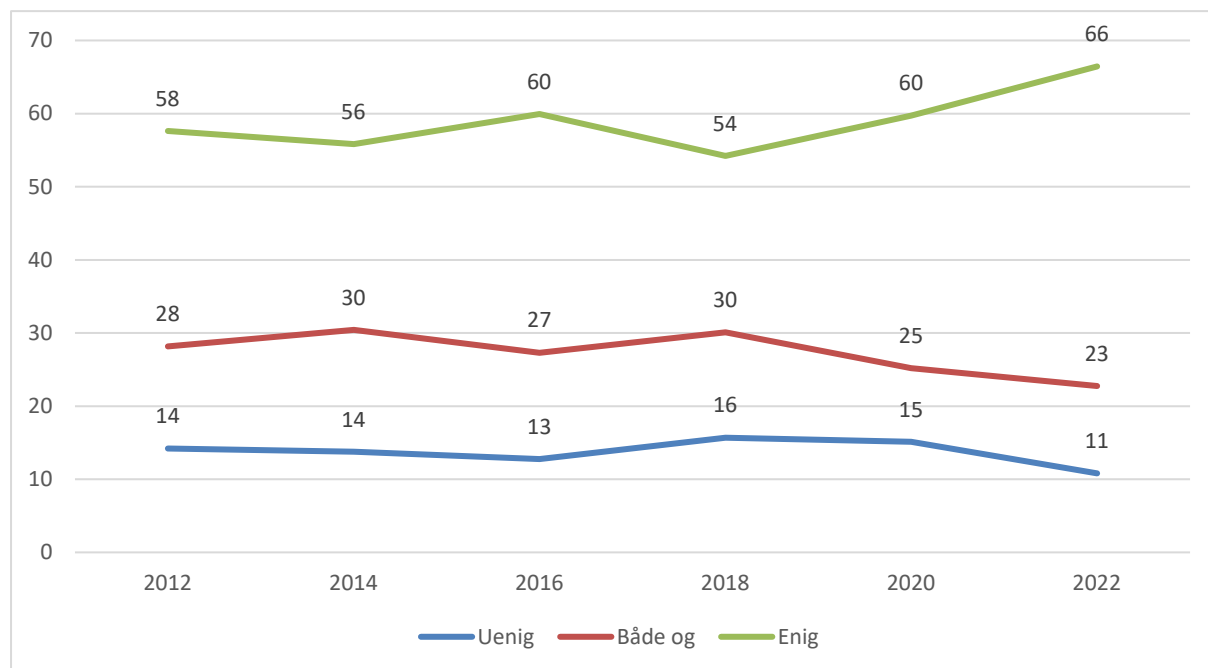
Figur 27. Figuren viser fordelingen på følgende påstand: «Det er alt for store utslipp av klimagasser fra norsk landbruk». Utvikling fra 2018 til 2022. I prosent.

Neste figur viser at også bøndenes holdninger til hvordan landbruket forholder seg til sine klimautfordringer er relativt stabil over tid. Hovedinntrykket er at bønder flest mener at norsk landbruk tar dette seriøst da omtrent 2 av 3 bønder sier seg helt eller delvis enig i påstanden. 9 prosent oppgir at de er uenig eller delvis uenig i dette.

Figur 28. Figuren viser fordelingen på følgende påstand: «Jeg opplever at landbrukets klimautfordringer tas seriøst i norsk landbruk allerede i dag.» Utvikling fra 2018 til 2022. I prosent.

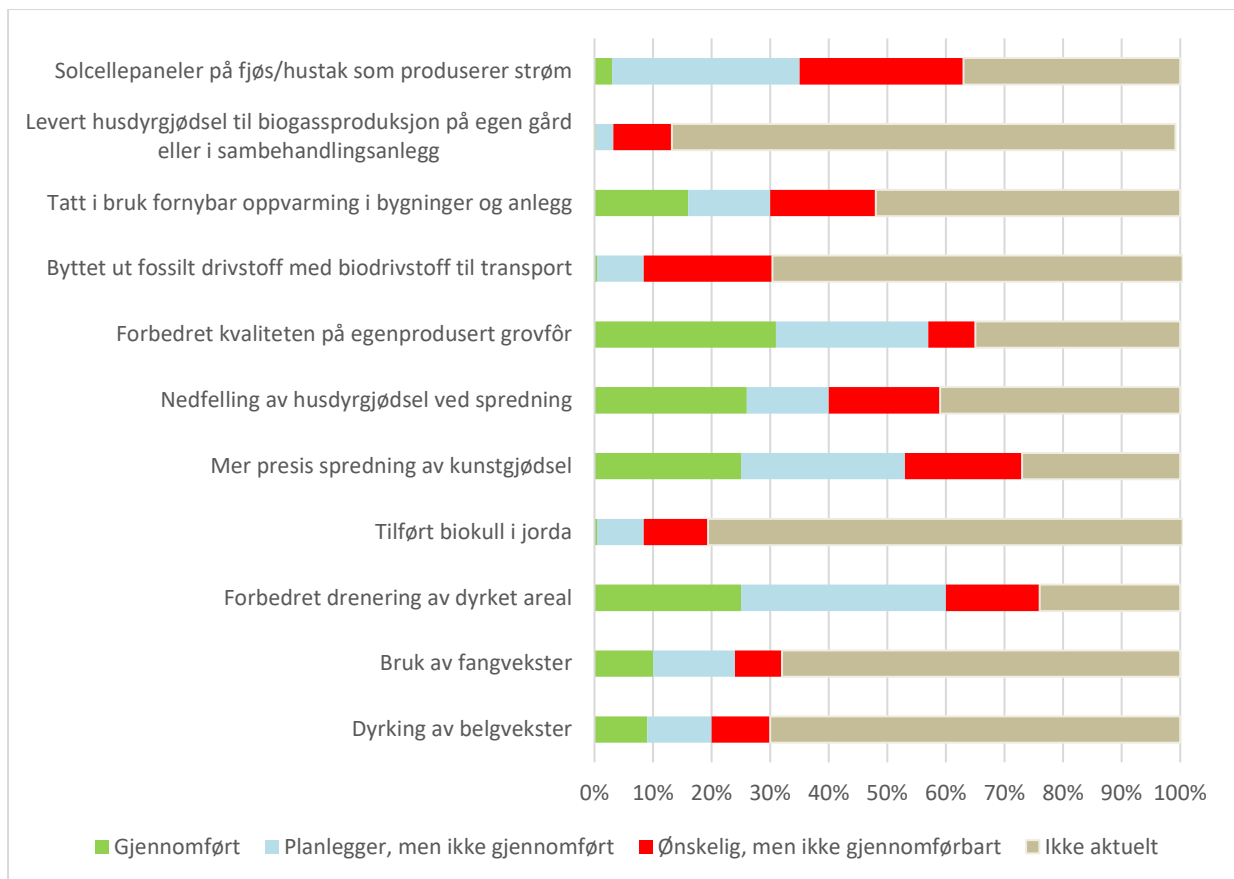
I den neste figuren kan vi se at majoriteten av bøndene mener det er viktigere å få ned utslippene av klimagasser i andre sektorer enn landbruket. Denne andelen har steget fra 54 prosent i 2018 til 66 prosent i 2022. Dette er en relativt moderat økning. Likevel er det verdt å merke seg at det er en jevn utvikling fra 2018 som peker mot at flere bønder mener at det er andre sektorer som bør ta en større andel av klimagassreduksjonene.

Figur 29. Figuren viser fordelingen på følgende påstand: «Det er viktigere å få ned utslippene av klimagasser i andre sektorer enn landbruket» for årene 2012 til 2022. I prosent. Svarkategoriene «helt (u)enig» og «(u)enig» eller slått sammen.

3.4.3 Klimagassreducerende tiltak

Klimaplanen til jordbruket referer til en rekke tiltak for å redusere jordbrukssektorens utslipp. I figuren nedenfor ser vi fordelingen av bønder ut fra hvor stor andel som har 1) gjennomført, 2) planlagt å gjennomføre tiltak, 3) ønsker, men ser på tiltaket som ikke gjennomførbart, eller har svart 4) uaktuelt. Vi ser at det er en svært liten andel som har tilført biokull, levert husdyrgjødsel til biogass eller byttet til biodrivstoff. De tiltakene som er gjennomført av en relativt stor andel av bøndene er å forbedre kvaliteten på egenprodusert grovfôr, gjennomført tiltak for en mer presis spredning av kunstgjødsel, praktiserer nedfelling av husdyrgjødsel eller forbedret dreneringen av dyrket areal. Det tiltaket de fleste anser som uaktuelt er å levere husdyrgjødsel til biogassproduksjon.

Figur 30. Figuren viser fordelingen av bønder som har svart at de har «gjennomført/planlagt, men ikke gjennomført» og «ønskelig, men ikke gjennomførbart/ ikke aktuelt» på en rekke tiltak. I prosent.

4. Frekvenser

I dette kapitlet rapporteres beskrivende statistikk for samtlige variabler i Trendundersøkelsen 2022. Kategoriske variabler presenteres med prosentfordeling for kategoriene, mens kontinuerlige variabler presenteres med gjennomsnittsverdier. Prosentfordelinger på spørsmål som har kun ett svaralternativ summeres alltid til 100. Avvik fra dette skyldes avrunding av desimaler. Spørsmål der flere kryss er mulig, viser prosentandelen som har krysset for det enkelte svaralternativ. Tabellene følger samme rekkefølge som spørsmålene i spørreskjemaet og er nummerert tilsvarende.

Spørsmål 1. Kjønn (n=1061)

	Prosent
Mann	84
Kvinne	16
Totalt	100

Spørsmål 2. Alder (n=1058)

	Gjennomsnitt
Gjennomsnittlig alder	55,9

Spørsmål 3. Sivilstand (n=1058)

	Prosent
Gift	63
Samboende	20
Enslig	17
Totalt	100

Spørsmål 4. Har du barn? (n=1070)

	Prosent
Nei	14
Ja, med min nåværende partner	70
Ja, fra tidligere forhold	18

Spørsmål 5. Vil du anbefale noen av barna å ta over bruket etter deg? (n=907)

	Prosent
Ja	52
Nei	16
Vet ikke	32
Totalt	100

Spørsmål 6. Hvor mange barn bor i samme husstand som deg?

	Gjennomsnitt	n
Antall under 18 år:	1.0	717
Antall over 18 år:	0.5	602

Spørsmål 7. Hva er din og din eventuelle samboer/ektefelles høyeste fullførte utdanning?

	Bonden (n=1037)	Partner (n=870)
Grunnskole eller tilsvarende	10	8
Videregående skole (yrkes-/landbruksfag)	48	26
Videregående skole (allmennfag/gymnas)	11	20
Universitet/høyskole inntil 4 år	29	31
Universitet/høyskole over 4 år	12	15
Totalt	100	100

Spørsmål 8. Har du fullført landbruksfaglig utdanning på videregående skole, høgskole, universitet eller tilsvarende nivå? (n=1030)

	Prosent
Nei	55
Ja, på videregående skole	36
Ja, på universitet/høgskole	9
Totalt	100

Spørsmål 9. Har du vokst opp på et gårdsbruk eller på bygda for øvrig? (n=1034)

	Prosent
Ja, jeg har vokst opp på dette gårdsbruket	66
Ja, jeg har vokst opp på et gårdsbruk	13
Ja, jeg har vokst opp på bygda, men ikke på et gårdsbruk	13
Nei, jeg har bodd på bygda bare i mindre deler av min oppvekst	2
Nei, jeg har ikke vokst opp på bygda	6
Totalt	100

Spørsmål 10. Medlemskap i organisasjoner (flere svar er mulig) (n=1070)

	Prosent
Norsk Bonde- og Småbrukarlag	14
Norges Bondelag	61
Norsk landbruksrådgivning	62
Norsk landbruksrådgivning HMS	27
Felleskjøpet	81
Nortura	56
Tine	26
Gartnerhallen	3
Norges Skogeierforbund	34
Privat skogeierforbund	7
Norsvin	4
GENO	23
Landkreditt	17
Bondens marked	1
TYR	7
Norsk Sau og Geit	26

4.1 Bonden og gårdsbruket

Spørsmål 11. Hvor stor betydning har følgende forhold for at du er gårdbruker?

	n	Stor betydning	Noe betydning	Liten betydning	Ingen betydning	Totalt
Landbruksinteresse	1019	70	25	4	1	100
Ønske om å være selvstendig	984	41	39	16	4	100
Interesse for et liv på bygda	986	54	36	8	2	100
Føler det som en plikt å drive gården videre	987	26	38	23	14	100
Gårdsdriften gir gode inntektsmuligheter	991	12	29	36	23	100
Hadde ikke andre jobbmuligheter da jeg tok over gården	988	4	5	16	74	100
Har ikke andre jobbmuligheter i dag	987	5	8	13	74	100
Ektefelle/samboer har ønske om å drive gård	973	12	22	18	49	100

Spørsmål 12. Tenker du på deg selv først og fremst som gårdbruker, eller er din yrkesidentitet mest knyttet til et annet yrke? (n=1044)

	Prosent
Gårdbruker	42
Annet yrke	19
Vet ikke	1
Begge deler	37
Totalt	100

Spørsmål 13. Hvilket år overtok du hovedansvaret for driften av bruket? (n=1042)

	Gjennomsnitt
Årstall	1998

Spørsmål 14. Hadde du eller din eventuelle ektefelle/samboer odelsrett til bruket? (n=1035)

	Prosent
Nei	35
Ja, jeg	60
Ja, min ektefelle/samboer	5
Totalt	100

Spørsmål 15.: Hvor ofte deltar samboer/ektefelle i disse aktivitetene/beslutningene?

	n	Aldri	Sjelden	Av og til	Ofte	Alltid	Totalt
Daglige beslutninger og ledelse av gårdsarbeidet	863	16	22	26	20	16	100
Praktisk arbeid i gårdsdrifta	856	9	21	31	22	17	100
Langsiktig planlegging og investeringsbeslutninger	850	11	17	23	22	27	100
Føring av regnskap	849	55	13	10	7	14	100

Spørsmål 16. Hvor ofte samarbeider du med andre gårdbrukere om arbeidsoppgaver i tilknytning til gårdsdriften? (n=1042)

	Prosent
Ofte	14
Av og til	59
Aldri/så og si aldri	27
Totalt	100

Spørsmål 17. Hvordan vil du beskrive standarden på brukets driftsbygninger? (n=1043)

	Prosent
Meget god	15
God	35
Middels	35
Dårlig	12
Meget dårlig	3
Totalt	100

Spørsmål 18. Hvordan vil du beskrive standarden på brukets maskinpark? (n=1044)

	Prosent
Meget god	14
God	41
Middels	36
Dårlig	9
Meget dårlig	1
Totalt	100

Spørsmål 19. Driver du konvensjonell eller økologisk produksjon? (n=1036)

	Prosent
Konvensjonell	93
Økologisk (inkludert i Debio-ordningen)	4
Begge deler/under omlegging	2
Planlegger å legge om i løpet av 5 år	1
Totalt	100

Spørsmål 20. Hvordan vurderer du kompetansen du/dere har på gårdsbruket innenfor følgende områder?

	n	Ikke relevant	Svært god	God	Tilstrekkelig	Dårlig	Svært dårlig	Totalt
Planteproduksjon	1021	4	20	50	22	3	0	100
Husdyrhold	1015	16	39	36	7	1	0	100
Driftstekniske fag	1005	5	17	49	26	4	0	100
Økonomi	1021	1	25	48	23	3	0	100
Administrasjon og ledelse	1015	6	20	48	24	2	0	100
Markedsforståelse	1011	5	14	25	32	5	0	100
Data og IKT	1021	2	13	32	37	13	3	100
Skogsdrift	1026	13	14	33	30	8	2	100

Spørsmål 21. Hvor viktig er hver av de kildene som er nevnt nedenfor for deg når det gjelder å få ny kunnskap i gårdsdrifta?

	n	Svært viktig	Ganske viktig	Litt viktig	Ikke viktig	Bruker ikke denne kilden	Totalt
Andre bønder i nærheten av der du bor	1032	17	36	37	8	2	100
Andre bønder i andre deler av landet	1009	4	18	42	27	10	100
Fagtidsskrifter/-aviser	1022	9	42	40	8	1	100
Internett	1016	16	43	31	6	3	100
Rådgivere knyttet til landbrukssamvirke	1018	9	33	35	14	10	100
Rådgivere i Norsk Landbruksrådgivning	1019	13	36	31	10	10	100
Leverandører av teknisk utstyr/maskiner	1023	6	29	43	18	5	100
Andre kilder	934	4	14	44	19	19	100

4.2 Økonomi og investeringer

Spørsmål 22. Har det økonomiske resultatet fra gårdsdriften endret seg i positiv eller negativ retning de siste fem årene? (n=1045)

	Prosent
Endret seg i positiv retning	20
Ingen endring	27
Endret seg i negativ retning	49
Vet ikke	1
Bruket har vært i drift i mindre enn fem år	3
Totalt	100

Spørsmål 24. Har husstandens totale økonomiske situasjon endret seg i positiv eller negativ retning de siste fem årene? (n=1041)

	Prosent
Endret seg i positiv retning	38
Ingen endring	33
Endret seg i negativ retning	28
Vet ikke	1
Totalt	100

Spørsmål 26. Har det i løpet av det siste året hendt at husstanden har hatt vansker med å klare de løpende utgifter til mat, transport, bolig og lignende? (n=1040)

	Prosent
Ja, ofte	2
Ja, av og til	7
Ja, en sjelden gang	12
Nei, aldri	79
Totalt	100

Spørsmål 23. Tror du at det økonomiske resultatet fra gårdsdriften vil endre seg i positiv eller negativ retning de neste fem årene? (n=1038)

	Prosent
Endre seg i positiv retning	20
Ingen endring	22
Endre seg i negativ retning	42
Vet ikke	15
Totalt	100

Spørsmål 25. Tror du at husstandens totale økonomiske situasjon vil endre seg i positiv eller negativ retning i løpet av de neste fem årene? (n=1043)

	Prosent
Endre seg i positiv retning	22
Ingen endring	33
Endre seg i negativ retning	26
Vet ikke	18
Totalt	100

Spørsmål 27. Hvor stor var husstandens samlede netto næringsinntekt fra jord- og skogbruket i 2021? (n=1043)

	Prosent
Ingen inntekt / negativ inntekt	10
1-49 999 kroner	12
50 000-99 999 kroner	15
100 000-149 999 kroner	13
150 000-199 999 kroner	8
200 000-299 999 kroner	11
300 000-399 999 kroner	10
400 000-499 999 kroner	9
Over 500 000 kroner	12
Totalt	100

Spørsmål 28. Hvor stor var husstandens samlede nettoinntekt i 2021? (Ta med alle inntekter fra arbeid på og utenfor gårdsbruket, også eventuelle trygde- og pensjonsinntekter) (n=1036)

	Prosent
Under 99 999 kroner	2
100 000-199 999 kroner	3
200 000-299 999 kroner	5
300 000-399 999 kroner	8
400 000-499 999 kroner	9
500 000-599 999 kroner	11
600 000-699 999 kroner	10
700 000-799 999 kroner	10
800 000-899 999 kroner	11
900 000-999 999 kroner	7
Over 1 000 000 kroner	25
Totalt	100

Spørsmål 29. Hvor stor andel av husstandens samlede nettoinntekt kom fra gårdsdriften i 2021? (n=1046)

	Prosent
0 prosent	11
1 til 24 prosent	42
25 til 49 prosent	20
50 til 74 prosent	13
75 til 99 prosent	9
100 prosent	5
Totalt	100

Spørsmål 30. Hvordan vurderer du den samlede gjelden på gårdsbruket sett i forhold til omfanget av drifta på bruket i dag? (n=1047)

	Prosent
Alt for stor	6
Stor	15
Middels	26
Liten	23
Har ikke gjeld	29
Totalt	100

Spørsmål 31. Hvor mye er det investert i bygninger, maskiner og annet i løpet av de siste 5 årene (n=1047)

	Prosent
Ikke investert	7
1-99 999 kr	14
100 000 – 249 999 kr	17
250 000 – 749 999 kr	24
750 000 – 999 999 kr	6
1 000 000 – 2 999 999 kr	21
3 000 000 – 4 999 999 kr	6
5 000 000 eller mer	6
Totalt	100

Spørsmål 32. Hvor mye planlegger du/dere å investere i bygninger, maskiner og annet i løpet av de neste 5 årene? (n=1048)

	Prosent
Ingen planer om å investere	30
1-99 999 kr	13
100 000 – 249 999 kr	15
250 000 – 749 999 kr	17
750 000 – 999 999 kr	6
1 000 000 – 2 999 999 kr	12
3 000 000 – 4 999 999 kr	4
5 000 000 eller mer	4
Totalt	100

4.3 Utsiktene og planene for gårdsbruket de neste årene

Spørsmål 33. Regner du med at det i løpet av de neste fem årene vil skje endringer i arealet dyrka mark som bruket disponerer? Ta også med leid jord, og eventuelt kjøp av jord. (n=1046)

	Prosent
Nei	46
Usikkert, vanskelig å si	29
Tar sikte på å redusere arealet dyrka mark	6
Tar sikte på å øke arealet dyrka mark	18
Annet	1
Totalt	100

Spørsmål 34. Planlegger du investeringer i grøftesystem/drenering i løpet av de neste fem årene? (n=1070)

	Prosent
Ja, på eget areal	47
Ja, på leid areal	12
Nei	48

Spørsmål 35 A. Andel som driver med produksjonen (n=1070)

	Prosent
Melk	22
Storfekjøtt	34
Sau	36
Svin	5
Fjørfe	4
Annen husdyrproduksjon	4
Korn	30
Grovfôr	43
Annen planteproduksjon	7
Skog	40
Annet	6

Spørsmål 35 B. For de produksjoner som du driver med vil vi at du skal oppgi hvordan du ser for deg utviklingen i produksjonen fremover.

	n	Øke produksjonen	Fortsetter som før	Nedgang i produksjonen	Legger ned produksjonen	Oppstart av produksjon	Totalt
Melk	248	20	60	8	12	0	100
Storfekjøtt	378	19	56	13	11	1	100
Sau	394	14	60	15	10	1	100
Svin	55	13	69	9	7	2	100
Fjørfe	42	5	74	2	10	10	100
Annen husdyrproduksjon	44	27	48	14	7	7	100
Korn	317	21	67	8	4	1	100
Grovfôr	476	21	60	12	6	1	100
Annen planteproduksjon	81	22	57	16	4	1	100
Skog	429	12	76	10	1	1	100
Annet	70	33	54	9	1	3	100

Spørsmål 36. Hva er den viktigste produksjonen på gårdsbruket? (n=1052)

	Prosent
Melkeproduksjon	22
Husdyrhold	44
Kornproduksjon	20
Annen planteproduksjon, inklusive frukt og grønnsaker	6
Skog	3
Annen produksjon	5
Totalt	100

Spørsmål 37. Hvilke av de følgende mulige utviklingstrekk vil være sannsynlige for deg/ditt gårdsbruk de neste fem årene? (n=1070)

	Prosent
Produksjonsøkning	34
Produksjonsnedgang	21
Kostnadsreduksjoner	21
Økt arbeidsinnsats på bruket	13
Kulturlandskapstiltak	18
(Videre-)utvikling av tilleggsnæring med utgangspunkt i gårdens ressurser	14
Videreforedling og/eller salg av gårdsprodukter	9
Jeg arbeider (mer) utenfor gården	18
Ektefelle/samboer arbeider (mer) utenfor gården	10
Jeg blir pensjonist	29
Legger ned gårdsdrifta, fortsatt bosatt på gården	17
Legger ned gårdsdrifta, flytter	4
Gårdsbruket blir fritidseiendom	2

Spørsmål 38. Hvilket av følgende alternativer regner du med er mest sannsynlig for ditt gårdsbruk om tjue år? (n=1025)

	Prosent
Gårdsbruket vil være drevet av dagens brukere	16
Gårdsbruket vil være drevet av barn eller slekt av dagens brukere	40
Gårdsbruket vil være forpaktet bort til andre	7
Gårdsbruket vil være nedlagt som selvstendig enhet	10
Gårdsbruket vil være solgt utenfor familien, men drevet som	6
Gårdsbruket vil være fritidseiendom	4
Annet	1
Vet ikke	17
Totalt	100

Spørsmål 39. Tror du at noen i familien (slekta) kommer til å ta over gården etter deg? (n=1041)

	Prosent
Ja, sønn	25
Ja, datter	13
Ja, noen av barna, men vet ikke hvem	17
Ja, noen andre i slekta	3
Nei, tror det er ingen i slekta som vil overta	15
Vet ikke	26
Totalt	100

Spørsmål 40. Hvor sannsynlig eller usannsynlig er det at barn eller andre familiemedlemmer vil drive gården som aktive gårdbrukere etter at du ikke lenger kan drive den? (n=1042)

	Prosent
Helt sikkert	7
Svært sannsynlig	11
Ganske sannsynlig	32
Lite sannsynlig	36
Usannsynlig	13
Totalt	100

4.4 Spørsmål om hverdagen og meninger om ulike forhold knyttet til det å jobbe som bonde

Spørsmål 41. Nedenfor følger noen påstander om ferie, fritid og sosial kontakt. Vi vil at du for hver av påstandene krysser av for om du er helt uenig, både- og, delvis enig eller helt enig.

	n	Helt uenig	Delvis uenig	Både og	Delvis enig	Helt enig	Totalt
Jeg opplever at jeg har nok ferie- og fridager	1043	32	18	21	13	15	100
Det er vanskelig å skaffe avløser når jeg skal ha fri	952	16	14	27	21	22	100
Jeg skulle gjerne holdt bedre kontakt med familie og venner	1001	18	12	25	26	20	100
Jeg skulle gjerne hatt flere fortrolige venner	1006	25	18	25	19	13	100
Jeg føler meg ofte ensom som gårdbruker	1012	29	19	22	18	11	100

Spørsmål 42. Hvor tilfreds er du med følgende forhold? Merk av på skalaen fra 1 (svært utilfreds) til 10 (svært tilfreds).

	n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Totalt
Inntekt fra gårdsdrifta	1050	28	15	19	9	13	5	5	4	1	1	100
Arbeidsforhold, arbeidsmiljø	1037	1	2	4	8	18	13	17	18	8	9	100
Økonomien i din husholdning	1045	6	4	9	8	16	12	13	15	7	8	100
Det landbruksfaglige miljøet der du bor	1045	3	3	8	9	18	11	17	17	8	6	100
Din egen helse	1046	2	3	7	6	12	11	15	20	13	10	100
Ditt sosiale nettverk	1047	2	3	6	6	15	11	15	21	10	11	100

Spørsmål 43. I hvor stor grad har du vært plaget med noe av det som er nevnt nedenfor i løpet av de siste 14 dagene?

	n	Ikke plaget	Litt plaget	Ganske plaget	Veldig plaget	Totalt
Vært stadig redd og engstelig	1050	78	17	4	1	100
Følt deg anspent og urolig	1045	63	27	8	2	100
Følt håpløshet når du tenker på framtiden	1047	51	31	13	6	100
Følt deg nedfor og trist	1046	61	29	7	3	100
Bekymret deg mye om forskjellige ting	1051	43	41	12	4	100

Spørsmål 44. Hvor bekymret er du for følgende risikofaktorer? (Merk av på skalaen fra 1 (ikke bekymret) til 7 (svært bekymret))

	n	1	2	3	4	5	6	7	Totalt
Renteøkning	1051	36	13	14	12	10	7	8	100
Avlingssvikt	1050	17	15	19	18	15	9	6	100
Markedsendringer/prisfall	1046	12	10	14	18	18	13	15	100
Politiske endringer	1047	11	9	15	19	17	13	15	100

Spørsmål 45. Har du i løpet av de siste 10 årene mottatt støtte fra noen av de følgende tilskuddsordninger? (n=1070)

	Prosent
BU-midler til tradisjonelt landbruk	15
BU-midler til tilleggsnæring landbruk	3
Regionale miljøprogram (RMP) eller miljøtiltak i landbruket	59
Nærings- og miljøtiltak i skogbruket	8
Kommunale næringsfond	6
Nei	32

Spørsmål 46. Vi skal nå fortsette med noen påstander om landbrukspolitikken. Hvor enig eller uenig er du i hver av påstandene under?

	n	Helt uenig	Delvis uenig	Både og	Delvis enig	Helt enig	Totalt
Det er for mange offentlige reguleringer i landbruket	1048	6	9	29	27	29	100
Alt i alt synes jeg at jeg får god hjelp fra landbruksforvaltningen	1038	8	13	35	33	12	100
Odelsoven bør opprettholdes	1050	10	7	19	21	44	100
Boplikten bør opprettholdes	1049	4	5	12	20	58	100
Driveplikten bør opprettholdes	1041	3	3	12	19	64	100
Det er for lite markedstilpasning i norsk landbruksproduksjon	1029	9	14	43	25	10	100
Det er på tide å fjerne produksjonsbegrensninger i norsk landbruk	1045	46	18	21	10	5	100
Graden av selvforsyning basert på norske ressurser bør økes	1046	1	1	6	10	82	100

Spørsmål 47. Vi ønsker at du tar stilling til følgende påstander:

	n	Helt uenig	Delvis uenig	Både og	Delvis enig	Helt enig	Totalt
Jeg vil trolig bruke arbeidsinnvandrere på gårdsbruket i årene som kommer	1048	57	12	15	8	8	100
Jeg er skeptisk til økt arbeidsinnvandring i landbruket	1046	22	16	33	15	14	100

Det er viktigere å få ned utslippene av klimagasser i andre sektorer enn i landbruket	1155	4	7	23	29	37	100
Teknologisk utvikling vil gjøre landbruket i stand til å håndtere utfordringer knyttet til klimaendringer	1044	5	10	33	39	13	100
Det er alt for store utslipp av klimagasser fra norsk landbruk	1054	30	34	24	9	3	100
Jeg opplever at landbrukets klimautfordringer tas seriøst i norsk landbruk allerede i dag	1047	3	6	25	36	30	100
Økt bruk av importert kraftfor er nødvendig for å øke produksjonen i norsk landbruk	1040	31	29	26	10	3	100
Redusert kjøttforbruk er et godt klimatiltak	1045	56	23	12	6	3	100
Redusert kjøttforbruk er et godt helsetiltak	1045	44	23	18	11	4	100

Spørsmål 48. Vi fortsetter nå med noen påstander om landbrukssamvirket:

	n	Helt uenig	Delvis uenig	Både og	Delvis enig	Helt enig	Totalt
Bøndene kan best fremme sine interesser ved å stå sammen i samvirke-organisasjoner	1047	3	4	17	28	48	100
Medlemsdemokratiet hindrer samvirkeorganisasjonene i å være effektive markedsaktører	1036	16	19	39	20	5	100
Samvirkeprinsippene blir ikke ivaretatt dersom selskapene blir for store	1042	7	13	28	34	17	100
Samvirket trenger konkurranse fra flere private aktører	1041	15	19	31	21	14	100
Ledelsen i samvirkeorganisasjonene gjør en god jobb på vegne av medlemmene	1042	8	12	41	29	11	100

Spørsmål 49. Mener du følgende faktorer vil ha en negativ eller positiv virkning for norsk landbruk?

	n	Svært negativ	Noe negativ	Ingen betydning	Noe positiv	Svært positiv	Vet ikke	Totalt
Bruk av genteknologi i norsk matproduksjon	1035	37	27	4	18	4	9	100
Færre og større produksjonsheter	1034	55	30	4	7	2	1	100
Strengere krav til dyrevelferd	1036	6	15	12	38	25	3	100
Strengere krav til å redusere klimagassutslipp(ene)	1029	18	30	13	29	5	4	100

Mindre bruk av landbrukssubsidier	1035	56	30	5	6	2	3	100
Robotisering	1028	9	15	15	40	14	7	100
Presisjonslandbruk	1028	5	8	12	42	24	11	100

Spørsmål 50. Mener du at det norske landbruket bør prioritere følgende oppgaver svakere, som I dag eller sterkere?

	n	Prioritere betydelig svakere	Prioritere noe svakere	Prioritere som i dag	Prioritere noe sterkere	Prioritere betydelig sterkere	Totalt
Sikre økt verdiskaping	1028	0	1	17	44	38	100
Sikre bærekraftig landbruk	1033	0	1	15	41	44	100
Sikre matproduksjon over hele landet	1030	0	1	9	25	65	100
Sikre en kostnadseffektiv matproduksjon	1033	1	9	32	32	25	100
Sikre matvareberedskap	1036	0	0	4	24	71	100
Sikre bosetting i distriktene	1034	0	1	12	26	60	100
Forvalte kulturarv	1027	1	5	38	26	30	100
Forvalte kulturlandskap/biologisk mangfold	1031	1	4	35	30	30	100
Sikre forbrukerne trygge matvarer	1032	0	0	25	31	44	100
Sikre forbrukerne norske matvarer	1024	0	0	10	28	62	100
Sikre forbrukerne billige matvarer	1035	18	34	34	8	6	100
Redusere utslipp av klimagasser fra landbruket	1033	8	14	49	24	5	100

Spørsmål 51. Hvordan tror du følgende faktorer vil påvirke ditt bruk de neste ti årene?

	n	Svært negativt	Noe negativt	Ingen betydning	Noe positivt	Svært positivt	Vet ikke	Totalt
Klimaendringer	1045	3	42	31	12	2	10	100
Dyre-/plantesykdommer	1031	4	41	39	3	0	13	100
Krav til reduserte klimautslipp	1045	12	45	25	9	1	9	100
Økt energipris	1041	46	39	8	2	1	4	100

Spørsmål 52. I hvilken grad har følgende forhold påvirket din produksjon siste år?

	n	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke/ingen mening	Totalt
Flomskade	1040	1	9	18	68	3	100
Tørke eller vannmangel	1040	6	27	29	36	2	100

Lengre vekstsesong	1028	2	28	42	25	4	100
Erosjon eller utgravning	1037	1	13	30	53	3	100
Kjøreskader grunnet for mye nedbør/våt åker eller eng	1042	3	23	40	32	2	100
For mye nedbør på feil tid av året	1045	9	39	32	17	2	100

Spørsmål 53. Har du gjennomført, planlegger eller ønsker du å gjennomføre følgende tiltak på ditt gårdsbruk?

	n	Gjennomført	Planlegger, men ikke gjennomført	Ønskelig, men ikke gjennomførbart	Ikke aktuelt
Dyrking av belgvekster	1020	9	11	10	70
Bruk av fangvekster	1021	10	14	8	68
Forbedret drenering av dyrket areal	1028	25	35	16	24
Tilført biokull i jorda	1012	0	8	11	81
Mer presis spredning av kunstgjødsel	1025	25	28	20	27
Nedfelling av husdyrgjødsel ved spredning	1024	26	13	19	41
Forbedret kvaliteten på egenprodusert grovfôr	1030	31	26	8	35
Byttet ut fossilt drivstoff med biodrivstoff til transport	1025	0	8	22	70
Tatt i bruk fornybar oppvarming i bygninger og anlegg	1022	16	14	18	52
Lvert husdyrgjødsel til biogassproduksjon på egen gård eller i sambehandlingsanlegg	1026	0	3	10	86
Solcellepaneler på fjøs/hustak som produserer strøm	1032	3	32	28	37

Spørsmål 54. Har du hatt dyr på utmarksbeite i løpet av 2021? (n=1058)

	Prosent
Ja	69
Nei	31
Totalt	100

Spørsmål 55. Hvor stor betydning har følgende problemer knytta til beitebruk for din produksjon? (Gjelder kun bønder som har dyr på utmarksbeite)

	n	Svært stor betydning	Stor betydning	Noe betydning	Liten betydning	Ingen betydning	Totalt
Tap av husdyr pga. rovdyr og/eller ørn	571	10	9	16	18	46	100
Tap av husdyr av andre grunner	570	4	8	22	32	35	100
Redusert tid på utmarksbeite på grunn av rovdyr	570	5	6	7	16	66	100
Brukskonflikter knytta til hytter og turisme	570	4	5	15	21	56	100
Brukskonflikter knytta til reindrift	566	1	1	3	6	89	100
Begrensa tilgang til innmarksareal/vinterfôr	568	6	8	17	18	51	100
Begrensa tilgang til utmarksbeite	567	4	5	13	14	63	100
Dårlig/manglende gjerder	571	11	12	26	19	33	100

Spørsmål 56. Hvordan ser du for deg at det vil drives beitebruk på ditt bruk om fem år? (n=721)

	Prosent
Vil ikke ha beitedyr om 5 år	12
Redusere omfanget	8
Omfang som i dag	50
Øke omfanget	17
Vet ikke	13
Totalt	100

Spørsmål 57: Ønsker du flere eller færre av følgende rovdyr i norsk natur, eller er det passe som det er?

	n	Ønsker flere	Passe som det er	Ønsker færre	Ønsker ingen	Vet ikke	Totalt
Jerv	1030	2	25	44	20	10	100
Gaupe	1030	3	36	37	16	9	100
Ulv	1028	2	12	42	38	6	100
Bjørn	1028	2	32	36	20	10	100

Spørsmål 58. Driver du eller din ektefelle/samboer med annen næringsvirksomhet med utgangspunkt i brukets ressurser? (n=1070) Kryss av for de næringene du/dere driver (flere svar mulig)

	Prosent
Leiekjøring, slått, brøyting, strøing o.l.	28
Vedproduksjon, biobrensel o.l.	22
Gårdssag	4
Utleie av lokaler, lagerhold o.l.	10
Bygningsarbeid	4

Husdyravløsning	3
Fiskeri, havbruk og/eller oppdrett	1
Gårdsmat (foredling/salg)	6
Utleie av jakt og/eller fiskerettigheter	16
Overnatting på eller ved gården	6
Servering på eller ved gården	2
Opplevelsestilbud, guiding o.l. (reiseliv)	2
Organisert bygdeservice	1
Helse og omsorg, avlastning	2
Barnehage/skolerelaterte tjenester	2
Rådgivning, regnskap, konsulenttjenester	1
Kurs, seminar, konferanse	1
Kunst og kultur	1
Småkraftverk	3
Salg av hytter eller tomter	3
Drift av hyttefelt	2
Annet	7

Spørsmål 59. Hvor stor var netto næringsinntekt fra denne virksomheten i 2019 (n=641)

	Prosent
Ingen inntekt / negativ inntekt	8
1-49 999 kroner	41
50 000-99 999 kroner	17
100 000-149 999 kroner	9
150 000-199 999 kroner	7
200 000-299 999 kroner	6
300 000-399 999 kroner	2
400 000-499 999 kroner	3
Over 500 000 kroner	7
Totalt	100

Spørsmål 60. I hvilket omfang vil du i fremtiden drive med annen næringsvirksomhet enn tradisjonelt jord- og skogbruk? (n=1015)

	Prosent
Vil ikke drive med annen næring/slutte	21
Redusere omfanget	6
Omfang som i dag	32
Øke omfanget	16
Starte opp	1
Vet ikke	23
Totalt	100

4.5 Arbeidstidsbruk og areal

Spørsmål 65. Hvor mye arbeid la du selv, din eventuelle ektefelle/partner og andre ned i gårdsdriften i løpet av 2021? (40 timers arbeidsuke i 50 av årets uker gir 2000 arbeidstimer, ett årsverk innen industrien tilsvarer 1700 timer, et halvt årsverk er 850 timer)

	n	Deltar ikke i gårdsarbeid	1 – 199 timer	200- 849 timer	850- 1699 timer	1700- 2549 timer	Mer enn 2550 timer	Totalt
Du selv	1045	0	9	27	21	21	22	100
Ektefelle/samboer	893	19	38	23	11	5	4	100
Egne barn	812	28	47	19	4	1	1	100
Kårfolk	669	57	21	14	5	1	1	100
Avløsere	758	38	34	21	4	3	1	100
Annen leid hjelp	673	47	42	7	1	2	1	100

Spørsmål 66. Hvor mange timer lønnsarbeid utenom gårdsdriften hadde du og din eventuelle ektefelle/samboer i løpet av 2021? (40 timers arbeidsuke i 50 av årets uker gir 2000 arbeidstimer, ett årsverk innen industrien tilsvarer 1700 timer, et halvt årsverk er 850 timer)

	n	Har ikke jobb utenfor gårdsbruket	1 – 199 timer	200- 849 timer	850- 1699 timer	1700- 2549 timer	Mer enn 2550 timer	Totalt
Du selv	1037	33	11	10	13	29	3	100
Ektefelle/samboer	889	24	7	6	23	39	2	100

Spørsmål 67. Hadde du i løpet av 2021 arbeidshjelp av arbeidsinnvandrere på gårdsbruket? (n=1040)

	Prosent
Nei	91
Ja	9
Totalt	100

Spørsmål 68. Hvor mange arbeidsinnvandrere hadde du hjelp av i løpet av 2021?

	n	Gjennomsnitt
Skriv inn antall	89	3

Spørsmål 69. Hvor lenge oppholdt arbeidsinnvandrene seg på gården – i gjennomsnitt?

	n	Gjennomsnitt
Skriv inn antall måneder:	87	3,5

Spørsmål 70. Hvor stort produktivt jordbruksareal eies av bruket? (n=1049)

	Prosent
0 – 9 daa	1
10 – 19 daa	2
20 – 49 daa	12
50 – 99 daa	24
100 – 249 daa	40
250 – 499 daa	15
500 – 999 daa	4
Over 1000 daa	1
Totalt	100

Spørsmål 71. Hvor stort produktivt jordbruksareal drives av bruket? (n=1044)

	Prosent
0 – 9 daa	1
10 – 19 daa	1
20 – 49 daa	8
50 – 99 daa	17
100 – 249 daa	34
250 – 500 daa	23
500 – 999 daa	11
Over 1000 daa	4
Totalt	100

Spørsmål 72. Hvor stort produktivt skogsareal eies av bruket? (n=1026)

	Prosent
0 daa	14
1–99 daa	20
100 – 499 daa	30
500 – 999 daa	18
1000 – 4999 daa	16
5000 – 9999 daa	2
Over 10 000 daa	1
Totalt	100

Spørsmål 73. Hvor mange bruk leier du jordbruksareal fra? Skriv inn antall: (n=1006)

	Gjennomsnitt
Skriv inn antall:	3.2

Spørsmål 74. Hvor lang kjørevei er det fra tunet på hovedbruket/driftssenteret til det jordstykket som ligger lengst unna? Vi vil at du skal oppgi avstand i kilometer både for eid og leid jordstykke. Vi tenker her kun på jord som er i drift (n=994 / n=843)

	Gjennomsnitt
Avstand i kilometer for eid jord:	2,7
Avstand i kilometer for leid jord:	5,6

Spørsmål 75. Driver du/dere med melkeproduksjon? (n=1039)

	Prosent
Ja	23
Nei	77

Spørsmål 76. Er gården en del av en melkesamdrift? (n=242)

	Prosent
Ja	7
Nei, men har konkrete planer om melkesamdrift	1
Nei	92

Spørsmål 77. Hvis du har melkekvote for kumelk, hvor stor er denne? (n=233)

	Gjennomsnitt
Skriv inn antall liter	208.916

Spørsmål 78. Har du planer om å kjøpe, selge eller leie melkekvote i løpet av de neste to årene? (n=244)

	Prosent
Planlegger å kjøpe ny melkekvote	30
Planlegger å leie ny melkekvote	11
Planlegger å selge melkekvote	3
Planlegger å leie ut melkekvote	9
Ingen planer om kjøp, salg eller leie	51

Spørsmål 79. Har du melkerobot? (n=232)

	Prosent
Ja	36
Nei, men vurderer å anskaffe meg	8
Nei	56
Totalt	100

Spørsmål 80. Driver du/dere melkeproduksjon i bås fjøs eller løsdriftsfjøs? (n=240)

	Prosent
Løsdrift	49
Båsfjøs	42
Båsfjøs, men planlegger å bygge om til løsdrift	7
Totalt	100

Spørsmål 81. Dersom det var stortingsvalg i morgen, hvilket parti ville du stemme på? (n=1035)

	Prosent
Arbeiderpartiet	6
Fremskrittspartiet	3
Høyre	7
Kristelig Folkeparti	3
Rødt	5
Senterpartiet	54
Sosialistisk Venstreparti	2
Venstre	1
Miljøpartiet de grønne	1
Annet parti	1
Vil ikke stemme	2
Har ikke stemmerett	0
Vet ikke	15
Totalt	100

Spørsmål 82. Er du for eller mot.....

	n	For	Mot	Vet ikke	Totalt
Norsk medlemskap i EU?	1042	5	88	7	100
Norsk deltakelse i EØS?	1041	34	41	25	100

Referanser

- Halland, A., Walland, F., Rustad, L. J., Haukås, T., Hegrenes, A. (2021) Investeringsbehov innen melkeproduksjon. Å tilpasse produksjonen til løsdriftskravet i 2034. 7(46), NIBIO.
- Hounsime, B., Edwards, R.T., Hounsime, N., Edwards-Jones, G., 2012. Psychological morbidity of farmers and non-farming population: results from a UK survey. *Community Ment. Health J.* 48 (4), 503–510.
- Landbruk24 (2022) 40 besetninger storfebesetninger meldt inn til slakt (24.04.2022) Hentet 06.09.2022 fra <https://landbruk24.no/40-storfebesetninger-meldt-inn-til-slakt/>
- Landbruksdirektoratet (2021) Omverdenen til norsk landbruk og matindustri. Rapport for 2021. Hentet fra: <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/nyhetsrom/rapporter/omverden-til-norsk-landbruk-og-matindustri-rapport-for-2021>
- Landbruks- og matdepartementet (2022a) Statens tilbud (03.05.2022) Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/staten-legger-fram-sitt-tilbud/id2911029/>
- Landbruks- og matdepartementet (2022b) Egen strømpakke for jordbruket (17.01.2022) Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/egen-strompakke-for-jordbruket/id2895816/>
- Landbruks- og matdepartementet (2019). Enighet om klimaavtale mellom regjeringen og jordbruket, (21.06.19). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/enighet-om-klimaavtale-mellom-regjeringen-og-jordbruket/id2661309/>
- Norges Bondelag, (2020). Landbrukets klimaplan 2021-2030. Hentet fra: <https://www.bondelaget.no/tema/landbrukets-klimaplan/landbrukets-klimaplan-pdf/>
- Regjeringen (2021) Hurdalsplattformen 2021-2025. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hurdalsplattformen/id2877252/>
- Statistisk sentralbyrå (2022a) Tabell 05971: Jordbruksbedrifter, etter brukartype og jordbruksareal i drift 1999-2021. Hentet fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/05971>
- Statistisk sentralbyrå (2022b) Tabell 04500: Jordbruksareal per jordbruksbedrift (dekar) (F) 1969-2021. Hentet fra: <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/jordbruk/statistikk/gardsbruk-jordbruksareal-og-husdyr>
- Strand, B.H., Dalgard, O.S., Tambs, K., Rognerud, M., 2003. Measuring the mental health status of the Norwegian population: a comparison of the instruments SCL-25, SCL-10, SCL-5 and MHI-5 (SF-36). *Nord. J. Psychiatr.* 57 (2), 113–118.
- Zahl-Thanem, A., Burton, J.F., and Vik, J. (2021). Should we use email for farm surveys? A comparative study of email and postal survey response rate and non-response bias. *Journal of Rural Studies*, 87 : 352-360. Doi : 10.1016/j.jrurstud.2021.09.029.
- Zahl-Thanem. A., Fuglestad, E. M., Vik, J. (2018) Trender i norsk landbruk 2018. Et landbruk i endring. R-7/18, ISSN 1503-2035, Ruralis.

Zahl-Thanem, A., og Melås, A. (2020): Trender i norsk landbruk 2020. R-2/20, ISSN 1503-2035, Ruralis.

FORMÅL

RURALIS - Institutt for rural- og regionalforskning skal gjennom fremragende samfunnsvitenskapelig forskning og forskningsbasert utviklingsarbeid gi kunnskap og idéer for allmenheten, privat næringsliv, offentlig virksomhet og FoU-sektoren, og gjennom det bidra til å skape sosiokulturell, økonomisk og økologisk bærekraftig utvikling i og mellom bygd og by.

RURALIS skal være et nasjonalt senter for å utvikle og ta vare på en teoretisk og metodisk grunnleggende forskningskompetanse i flerfaglige bygdestudier, og fungere som et godt synlig knutepunkt for internasjonal ruralsosiologi.

Trondheim (hovedkontor):
Universitetssenteret Dragvoll
N-7491 Trondheim
73 82 01 60

Oslo:
Rådhusgata 20
N-0151 Oslo
913 32 277

post@ruralis.no
ruralis.no